

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: český jazyk - historie

**Dějiny Mladé Boleslavi ve středověku a raném
novověku ve světle městských privilegií**
**History of Mlada Boleslav in the medieval and early
modern period in the light of urban privileges**

Bakalářská práce: 12-FP-KHI- 117

Autor:

ŠÁRKA NAJMANOVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Zelenka

Konzultant: PhDr. Karel Herčík

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
56	0	8	1	5	9

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Šárka NAJMANOVÁ
Osobní číslo: P09000499
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Historie se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: Dějiny Mladé Boleslavi ve středověku a raném novověku
ve světle městských privilegií
Zadávací katedra: Katedra historie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat dějinami města Mladá Boleslav ve vymezené periodě. Bude analyzovat vliv městských privilegií na rozvoj města. Rovněž se bude zabývat vztahem mezi městem a jeho vrchností. Jako podklad pro zpracování budou sloužit jak edičně vydané prameny, tak prameny z fondů SOKA Mladá Boleslav.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury:

Zdeněk BERAN, Poslední páni z Michalovic, České Budějovice 2010
František HOFFMANN, České město ve středověku, Praha 1992
Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK, Jan DOBEŠ, Dějiny správy od počátků státu po současnost, Praha 2005
Josef JANÁČEK, Řemeslná výroba v českých městech v 16. století, Praha 1961
Josef JANÁČEK, Města v českých zemích v 16. století, Hospodářské dějiny 4, 1979, s. 165-197
Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího Bydžovského sepsaná, Zdeněk KAMPER (ed.), Mladá Boleslav 1935
Jiří KEJŘ, Vznik městského zřízení v českých zemích, Praha 1998
Stanislav NOVÁK, Krajiřové z Krajků. České Budějovice, 2010
Zikmund WINTER, Český průmysl a obchod v XVI. věku, Praha 1913.
Zikmund WINTER, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století, Praha 1906
Zikmund WINTER, Kulturní obraz českých měst; život veřejný v XV. a XVI. věku I-II, Praha 1890-1892

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jaroslav Zelenka**
Katedra historie
Datum zadání bakalářské práce: **29. dubna 2011**
Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2012**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 29. dubna 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Dějiny Mladé Boleslavi ve středověku a raném novověku ve světle městských privilegií

Jméno a příjmení autora: Šárka Najmanová

Osobní číslo: P09000499

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 27. 7. 2012

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své mamince za pomoc a morální podporu při tvoření této práce. Dále pak PhDr. Karlu Herčíkovi za cenné rady. Především můj dík patří panu Mgr. Jaroslavu Zelenkovi za jeho ochotu, čas a vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na dějiny města Mladé Boleslavi ve vymezené periodě v kontextu obecných dějinných událostí. Zabývá se vztahem vrchnosti a města. Stěžejní část práce analyzuje vliv městských privilegií na jeho rozvoj.

Klíčová slova

Mladá Boleslav, středověk, privilegia, město

Anotation

Bachelor thesis is focused on history of Mlada Boleslav in the defined period in context of general historic events. Its dedicated to a relationship of the nobility with the town. The key part analyzes the influence of urban privileges on its development.

Key word

Mlada Boleslav, medieval period, urban privileges, city

1. Obsah

1. Obsah.....	1
2. Úvod.....	3
3. Písemné prameny	4
4. Literatura	6
5. Středověké město	8
5.1 Poddanské město.....	9
6. Městské právo	10
6.1 Specifika poddanských měst	11
7. Historie města do roku 1526.....	11
7.1 Páni z Michalovic	15
7.2 Tovačovští z Cimburka	17
7.3 Krajířové z Krajku	18
8. Privilegia města.....	20
8.1 Základní listina	20
9. Správní privilegia	22
9.1 Správní orgány města – rychtář a městská rada.....	22
9.2 Právo městského znaku	24
9.3 Právo pečeti	25
9.4 Pozemkové vlastnictví	25
9.5 Soukromoprávní privilegia – odúmrť a volnost stěhování.....	27
10. Privilegia hospodářského charakteru.....	29
10.1 Trhové právo.....	29
10.2 Clo a mýto	30
10.3 Právo skladu soli	32
10.4 Řemesla a privilegia s nimi spojená.....	33
10.5 Várečné právo	36
10.6 Voda pro město.....	37

11. Náboženská privilegia	38
12. Závěr	40
13. Seznam zkratk	43
14. Použité prameny	44
14.1 Nevydané	44
14.2 Vydané	44
15. Použitá literatura	45
16. Archivní pomůcky	47
17. Internetové zdroje	47
18. Seznam obrazových příloh	48
19. Tabulka	53

2. Úvod

Mladá Boleslav je město ležící nad soutokem Jizery a Klenice. Jeho historie je starší než tisíc let, protože příhodná poloha na ostrohu lákala k osídlení již od dob pravěku. Avšak archeology doložená první sídelní aktivita spadá zejména do 10.-11. století. Kolem roku 970 zde byl založen dřevěný hrad, který byl v držení českých knížat a později králů. Vzestup města je spojen s rodem pánů z Michalovic, za jejichž panování se z tržní osady stalo poddanské město. Největší rozkvět a slávu Mladá Boleslav zažila během 15. a 16. století. Místní vrchnost Tovačovští z Cimburka a později Krajířové z Krajku byli nakloněni Jednotě bratrské, město se tak stalo jejím centrem a bylo nazýváno „bratrským Římem“. Zároveň zažívalo bouřlivý stavební rozvoj, rozšiřovalo svůj majetek a v roce 1595 se vykoupilo z poddanství, tudíž se stalo svobodným.

V této práci se budu zabývat dějinami města od jeho prvopočátků do roku 1526 v kontextu obecných souvislostí. Dané téma rozebírám v několika kapitolách, do nichž je práce členěna. V první z nich se věnuji obecnému zakládání měst, vymezení termínu město a zdůrazňuji rozdíly mezi královskými a poddanskými městy. Druhá kapitola je taktéž obecná a zabývá se městským právem. Vzhledem k tomu, že Mladá Boleslav byla ve vymezeném období poddanským městem, zaměřuji se na jeho právní specifika. Obsahem třetí kapitoly je podrobná historie Mladé Boleslavi od počátku osídlení, přes přemyslovské hradiště a trhovou osadu až k poddanskému městu. Zvláštní pozornost věnuji změnám v rodové držbě, jež jsou typické pro toto období.

Stěžejní část práce pak spočívá v analýze vlivu městských privilegií na jeho rozvoj. Výsady jsem rozdělila do třech zvláštních kategorií dle charakteru jednotlivých listin a do samostatné kapitoly jsem vyčlenila privilegium Jana z Michalovic, v němž Mladá Boleslav oficiálně získává městská práva, dědičnou rychtu a určité pozemkové vlastnictví. Jako první se věnuji správním výsadám – rychtářskému úřadu a jeho volbě, dále majetkové držbě města a nakonec svobodám obyvatel – odúmrtí a volnosti stěhování.

Střední část pojednává o listinách hospodářského charakteru – trhovém právu, clu a mýtu, o právu na skladování soli. Zabývá se také řemesly a cechy, várečným právem a vodou ve městě. V neposlední řadě se privilegia udělená městu Mladá Boleslav týkala náboženství a těm se věnuji v posledním oddíle kapitoly.

Jako podklady pro zpracování mi sloužily prameny spolu s jejich edicí a sekundární literatura týkající se Mladé Boleslavi.

3. Písemné prameny

Písemné prameny, které zachovávají obsah městských privilegií lze rozdělit na vydané a nevydané. Originály listin privilegií, které se zachovaly a nachází se ve Státním okresním archívu Mladé Boleslavi,¹ přičemž je zároveň nalezneme v edici *Codex iuris municipalis* Františka Čelakovského.² Do druhé skupiny patří ty listiny, jež se v originále nezachovaly, nicméně existují v opisech ze 17. století. Použití opisů privilegií mi tak umožnilo rozšířit pramennou základnu k dějinám města.

Mezi nevydané prameny patří především opisy listin, jež se zachovaly ve dvou raně novověkých rukopisných sbornících. Prvním z nich je *Sborník historických a politických dokumentů*,³ který se pod inventárním číslem IG 21 nachází v Knihovně Národního muzea v Praze. Sborník sestavil Adam Tesacius Brodský v prvním desetiletí 17. století v Mladé Boleslavi. Kromě jiných literárních děl různých autorů obsahuje také opisy listin, jimiž byla městu Mladá Boleslav udělována nebo pojišťována rozličná práva a výsady. Ve sborníku je zaznamenáno na fóliích 115v až 156v celkem 18 listin vztahujících se k dějinám města.

Sborník lze označit za méně známý, o čemž svědčí několik skutečností. Z tohoto materiálu nevyházeli regionální historici,⁴ jeho existenci nezachycuje žádná

¹ Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Městský archiv Mladé Boleslavi IAa 1 – IAa 14, mladoboleslavské pozemkové vlastnictví SOkA MB, IAb 1 – IAb 6.

² Čelakovský, J.: *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. II. díl, Praha: Tiskárny Ed. Grégra 1895.
Čelakovský, J.: *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. III. díl, Praha: Tiskárny Ed. Grégra 1895.

³ Národní knihovna České republiky, IG 21, *Sborník historických a politických dokumentů*. *Sborník Adama Tesacia Brodského*.

⁴ Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavě*, I. díl. Mladá Boleslav: Českomoravské tiskařské podniky, 1921.

literatura týkající se Mladé Boleslavi a nevěděl o něm ani Čelakovský, jelikož při sestavování své edice do ní nezahrnul listiny obsažené ve sborníku. Výše jmenovaní regionální autoři vycházeli pouze z originálů listin uložených v mladoboleslavském archívu, případně z Čelakovského edice, nebo z Kezeliovy Kroniky mladoboleslavské.⁵

Dle mého soudu sborník IG 21 vytvořilo několik autorů. Vypovídá o tom především fakt, že obsahová jednotka týkající se Mladé Boleslavi (č. 30), je psána dvěma rukopisy. Nalezneme v ní nejen opisy privilegií, ale i právní listiny potvrzující majetkový převod nebo žádosti města o konfirmaci výsad.

Další důležitý pramen, který jsem měla k dispozici a možnost ho s předcházejícím porovnat, je sborník s názvem *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají 1334-1503* uložený v Národní knihovně České republiky.⁶ Sborník sepsal v Mladé Boleslavi Mikuláš Khauffmann v roce 1695. Sborník tvoří 70 folií pouze s opisy městských privilegií, z nich 15 je datováno do roku 1526. Tento sborník lze považovat za známý, protože na něj odkazuje Čelakovský v druhém díle edice *Codex juris municipalis* v souvislosti s českým překladem latinské listiny z roku 1334.⁷ Dokument jsem obecně užívala k ověření datace jednotlivých listin.

Po prozkoumání obou sborníků lze konstatovat, že jejich autoři měli k dispozici rozdílné listiny a jejich obsah, co se týče mladoboleslavských písemností.

Vyjma formy, je v obou různé písmo a pravopis. Ve sborníku XVII.E.47 se nachází pouze privilegia udělená městu v češtině a některé jejich latinské originály (např. právo trhu od Václava IV.).⁸ Zajímavé ale je, že originální listina z roku 1334 v latině se tam nenachází.

Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*. Mladá Boleslav: redakce časopisu Mladoboleslavsko a Středočeské tiskárny 1958. Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*. 2.rozšíř.vydání. Mladá Boleslav: Kultura města Mladá Boleslav a.s. 2010, ISBN 978-80-254-8459-3.

⁵ Národní knihovna České republiky, XIX.B.12, Kezelius Bydžovský, J.: *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího [Kezelia] Bydžovského sepsaná : vydáno na oslavu 600. výročí povýšení Mladé Boleslavě na město*. V Mladé Boleslavi : Městská rada mladoboleslavská, 1935.

⁶ Národní knihovna České republiky, XVII.E.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*.

⁷ Čelakovský, J.: CIM II, s. 284.

⁸ NK ČR, XVII.E.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 57.

Další listiny k dějinám Mladé Boleslavi se nachází v edici *Codex iuris municipalis*.⁹ V neposlední řadě jsem čerpala z díla mladoboleslavského kronikáře Jiřího Kezelia Bydžovského *Kronika mladoboleslavská*, pocházejícího z první poloviny 17. století.¹⁰

4. Literatura

Literatury o Mladé Boleslavi existuje poměrně velké množství a jedná se především o populárně naučnou literaturu, zpracovanou regionálními historiky a archiváři. Teorie o vzniku Mladé Boleslavi přinesli Josef Vítězslav Šimák¹¹ a Rudolf Turek.¹² Historický, architektonický a urbanistický vývoj města zpracoval Karel Kuča.¹³

Malou měrou, vzhledem k roku vydání (1921) jsem čerpala z díla historika a profesora mladoboleslavského gymnázia Františka Bareše (1851-1924) *Paměti města Mladé Boleslavě*.¹⁴ Dvoudílné *Paměti* chronologicky zpracovávají dějiny města a zkráceně citují znění privilegií, ale zpracování je zastaralé z důvodu objevení archeologických nálezů, které například mění dataci vzniku boleslavského hradu.

Mezi další přední regionální badatele patřil Eduard Svárovský (1888-1977), který od roku 1922 vykonával funkci archiváře a kronikáře v Dobrovici¹⁵ a od počátku 2. světové války pracoval v archívu Mladé Boleslavi. Věnoval se především místní historii a stal se zakladatelem moderního regionálního archivnictví. V 50. letech organizoval a zpracovával spisový materiál, inventáře a katalogy, na jejichž základě v roce 1958 vydal *Průvodce po fondech a sbírkách okresního archívu*

⁹ Čelakovský, J.: *CIM II*. Praha: Tiskárny Ed. Grégra 1895.

Čelakovský, J.: *CIM III*. Praha: Tiskárny Ed. Grégra 1895.

¹⁰ Národní knihovna České republiky, XIX.B.12, Kezelius Bydžovský, J.: *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího [Kezelia] Bydžovského sepsaná : vydáno na oslavu 600. výročí povýšení Mladé Boleslavě na město*. V Mladé Boleslavi: Městská rada mladoboleslavská, 1935.

¹¹ Šimák, J. V.: *Počátky Boleslavě a Boleslavská*. In: *Boleslavan 1,1927-1927*, s. 97–118.

¹² Turek, R.: „*Mladoboleslavská*“ *listina Oty I*. In: *Boleslavica 3*. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi, 1994, s. 25–41.

¹³ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl. Praha: Libri 2000. 80-85983-16-8

¹⁴ Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavě*, I. díl. Mladá Boleslav: Českomoravské tiskařské podniky, 1921.

¹⁵ Dobrovice leží 8km od Mladé Boleslavi.

v *Mladé Boleslavi*.¹⁶ Hlavním zdrojem mi ze Svárovského děl byl spisek *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*.¹⁷ V zásadě je příručka velmi odborně zpracovaná, nicméně v některých pasážích je poplatná době vzniku.

V neposlední řadě musím zmínit mladoboleslavského historika PhDr. Karla Herčíka (nar. 1936). Jeho *Čtení o Mladé Boleslavi*¹⁸ je publikace složená z příspěvků regionálního měsíčníku *Boleslavan*, kam autor sedm let přispíval do „Kapitol z historie“. Přestože je věnovaná běžným čtenářům, nic jí neubírá na odbornosti. Herčík je také jeden ze členů kolektivu autorů,¹⁹ kteří vydali publikaci *Mladoboleslavsko v proměnách času*,²⁰ které mapuje vývoj a historii celého regionu. Nejstarší dějiny města také zachycuje publikace Jiřího Waldhausera²¹ nebo Sylvy Městecké.²² Další publikace jsem používala jen okrajově.²³ Historie Mladé Boleslavi se objevuje také v regionálních periodikách.²⁴

Monografie o jednotlivých rodech vlastnicích Mladou Boleslav vytvořila Stanislava Nováková,²⁵ Berthold Waldstein – Wartenberg²⁶ nebo Zdeněk Beran.²⁷

¹⁶ Svárovský, E.: *Přívodce po fondech a sbírkách okresního archivu v Mladé Boleslavi*. Praha: KNV, 1958.

¹⁷ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*. Mladá Boleslav: redakce časopisu *Mladoboleslavsko* a Středočeské tiskárny 1958.

¹⁸ Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*. 2.rozšíř.vydání. Mladá Boleslav: Kultura města Mladá Boleslav a.s. 2010, ISBN 978-80-254-8459-3.

¹⁹ Autory jsou: PhDr. Luděk Beneš, Mgr. Karol Bílek, PhDr. Tomáš Edel, PhDr. Karel Herčík, Mgr. Radek Kotlaba, PhDr. Michal Lutovský, PhDr. Karla Motyková, DrSc., Mgr. Jan Prostředník, Mgr. Pavel Sosnovec, Mgr. Jan Šimonek, PhDr. Vít Vokolek, PhDr. Jiří Waldhauser, Csc.

²⁰ *Mladoboleslavsko v proměnách času*. Praha: Libri 1997, ISBN 80-85983-34-6.

²¹ Waldhauser, J.: *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*. Liberec: Knihy 555. ISBN 978-80-86660-29-5.

²² Městecká, S.: *Mladá Boleslav*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-094-1.

²³ Molnár, A.: *Boleslavští bratři. Úvod s obrazem Mladé Boleslavě v sobě husitské napsal F. M. Bartoš*. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství. Komenského evangelická fakulta bohoslovecká v Praze 1952. Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benáteckého*. Sebralo a napsalo učitelstvo školního okresu Mladoboleslavského. Mladá Boleslav: učitelská jednota Komenského, 1928. Sellner, K.: *Podolec. Několik kapitol z dějiny Mladé Boleslavě*. Mladá Boleslav: nákladem Dobročinné obce baráčníků podolských v Mladé Boleslavi 1926. Strnad, E.: *Boleslavsko. Čtení z kraje středního Pojizeří*. Mladá Boleslav, 1947. Svoboda, M.: *Majetek johanitského řádu v Čechách ve 12. - 16. století* [online]. 2006 [cit. 2012-06-23]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jaroslav Mezník. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/23741/ff_d/>.

²⁴ Turek, R.: „*Mladoboleslavská*“ *listina Oty I*. In: *Boleslavica 3. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi*, 1994, s. 25–41. Nechvíle, M. – Prostředník, J.: *Mladá Boleslav – příspěvek k dějinám osídlení na základě výzkumu čp. 99-101na Staroměstském náměstí*. In: *Archeologie ve středních Čechách*, 2009, 13, s. 347-450.

²⁵ Nováková, S.: *Krajířové z Krajků. Z Korutan do zemi České koruny*. České Budějovice: Veduta 2010, ISBN 978-80-86829-51-7.

Vzniku městského zřízení a městům ve středověku se věnují práce Zikmunda Wintera,²⁸ Františka Hoffmanna,²⁹ Jiřího Kejře³⁰ nebo Josefa Macka³¹. Rozsáhlý pohled na dějiny správy přináší publikace kolektivu autorů Hledíková, Janák a Dobeš.³²

5. Středověké město

K rozmachu, výstavbě a vývoji měst došlo v českých zemích především ve 13. století. Nové sídelní jednoty se formovaly z řemeslnických a tržních středisek, ležících v tradičních centrech osídlení na geograficky příhodných místech. Prvotní impulz k zakládání měst v českých zemích vzešel od přemyslovských panovníků. Královská města zakládali na příkaz krále lokátoři. Byli to pověřenci krále, kteří dostali právo založit a osadit město. Museli disponovat určitou částkou peněz, mít zkušenostmi a organizační schopnostmi. Každý z nich potom po danou dobu disponoval ve městě určitými právy. Náležela mu rychta a k ní příslušející soudní a správní pravomoci, podle podmínek ve městě i krčma, mlýn a další, to vše navíc osvobozené od berní.³³

Města vysazená na „zeleném drnu“ jsou podle archeologických nálezů velmi vzácná, mnohem častěji vznikala v místech starších sídlištních útvarů. Neznamenal to však, že na sebe navazovaly bezprostředně v čase a polohou. Pro nový městský areál mohlo být zvoleno výhodnější nebo rozlehlejší místo.³⁴ V jiných případech se

²⁶ Waldstein-Wartenberg, B.: *Markvartici : z historie nejstarší české šlechty z rané doby vlády Přemyslovců*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 2000, ISBN 80-902448-5-8.

²⁷ Beran, Z.: *Poslední páni z Michalovic: Jan IV. (†1435/1436) a Jindřich II. (†1468)*. České Budějovice: Veduta, 2010, ISBN 978-80-86829-56-2.

²⁸ Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v 15. a 16. věku. I. díl*. Praha: Matice česká, 1890.

Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v 15. a 16. věku. II. díl*. Praha: Matice česká, 1892.

²⁹ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2009, ISBN 978-80-7106-543-2.

³⁰ Kejř, J.: *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum 1998, ISBN 80-7184-515-9.

³¹ Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*. Díl 3. *Města*. Díl 4. *Venkovský lid. Národnostní otázka*. Praha: Academia 1998-1999, ISBN 80-200-0629-X, 80-200-0699-0.

³² Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.

³³ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 5., srov. Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 58.

³⁴ Přenesení města na výhodnější místo je případ i Mladé Boleslavi.

spojilo dvě a více vesnic anebo se z nich staly předměstí.³⁵ Základní síť královských měst byla dokončena v 80. letech 13. století. V následujícím období se na tomto poli chopila iniciativy zejména šlechta a začala vysazovat vlastní, poddanská města.³⁶

5.1 Poddanské město

Pojem město je značně široký, proto bych ho ráda objasnila pomocí definice J. Macka. „V pramenech se rozlišují královská města od panských měst a městeček. Zatímco u královských měst vcelku nekolísá označení, u poddanských (tj. vrchnostenských) měst je někdy obtížné stanovit hranici mezi městem a městečkem. Základní odlišností městečka od vesnice je soustředěné, kompaktní osídlení, hlavně však právo trhu a vyšší forma samosprávy. Město od městečka odlišuje i rozsáhlejší specializace řemeslné výroby, tržní privilegium (výroční trh) a složitější sociální struktura (např. židovské ghetto).“³⁷ Tyto znaky jsou zvláště patrné u tzv. rezidenčních měst s hradem pána města.³⁸ Mezi tato rezidenční města patřila i Mladá Boleslav, na jejímž hradě sídlil například Jan Tovačovský z Cimburka.

Pánem poddanského města byl šlechtic nebo církevní instituce. Ve městě je zastupoval dědičný zplnomocněnec – rychtář,³⁹ který zajišťoval moc soudní a výkonnou.⁴⁰ Zastupoval práva zakladatele v městě, což dokládají lokační listiny nebo jeho pořadí ve svědečných řadách v písemnostech týkajících se městských záležitostí, kde je vždy ve výčtu jmen uveden jako první.⁴¹ Mezi jeho povinnosti a práva patřilo vybírání berní, soudních poplatků, a pokut pro vrchnost. Zároveň měl

³⁵ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 56,

³⁶ Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 203.

³⁷ Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*, s. 20.

³⁸ Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 203, srov. Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 52.

³⁹ S termínem rychtář (*iudex*) se u nás poprvé setkáváme v roce 1234 v listině města Uničova. Kejř, J.: *Vznik městského zřízení v českých zemích*, s. 232, srov. Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 206.

⁴⁰ Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst*. II. díl., s. 3, srov. Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 183.

⁴¹ Kejř, J.: *Vznik městského zřízení v českých zemích*, s. 235.

ze své pozice právo na jejich část. Během 14. století začala města, a mezi nimi i Mladá Boleslav, postupně rychtu vykupovat a stávala se dědičnou.⁴²

S postupným růstem vlivu městské samosprávy se snižoval význam rychtáře a jeho pravomoci přecházely na městskou radu a purkmistra.

6. Městské právo

Josef Macek definuje měšťany jako: „*majetné a zámožné obyvatele měst, kteří se řídili městským právem.*“⁴³ To vymezovalo vztah mezi vlastníkem města a jeho obyvateli. Základní formy těchto práv byly do Českého království importovány z německých zemí. Tento právní systém se tím obohatil o některé prvky místního původu, jednalo se například o kupecké obyčeje.⁴⁴ Typickým znakem městského práva je partikularismus, snaha prosadit dílčí zájmy před všeobecnými. Obsahuje však také shodné rysy s právními systémy okolních zemí. Mladá Boleslav, ležící na severu Čech, byla ovlivňována magdeburským právem.⁴⁵ Přestože vrchnost mohla dát svému městu tzv. královské právo, tzn. plnou míru vnitřní svobody, práv a zvyklostí, jaké užívalo nejbližší královské město v okolí, neznamenalo to zrušení poddanského vztahu.⁴⁶

Každé město tvořilo samostatnou jednotku, ale zároveň se však ve všech objevovaly shodné tendence, které zapříčinily vznik podobné vnitřní struktury a správy. Městská práva byla udělována vždy konkrétně, jednu z výjimek tvoří listina Václava II. městu Kolínu z roku 1285, kde je doslovně uvedeno, že její obsah platí i pro další města.⁴⁷ V důsledku toho můžeme podobnou formulaci nalézt i na dalších privilegích.⁴⁸

⁴² Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 206.

⁴³ Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*. Díl III., s. 19.

⁴⁴ Kejř, J.: *Vznik městského zřízení v českých zemích*, s. 137.

⁴⁵ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 394.

⁴⁶ Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 204.

Podle této definice dostala Mladá Boleslav tzv. královské právo v roce 1334.

⁴⁷ Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 204.

⁴⁸ Je to i v případě Mladé Boleslavi, protože roku 1334 obdržela „všecka a jedna každá práva, kteráž město Nymburk drží a má“.

6.1 Specifika poddanských měst

Poddanská města získávala privilegia a výsady od svého vlastníka nebo od panovníka a s každým novým majitelem si je nechala práva opakovaně potvrzovat a pokud možno i dále rozšiřovat. Rozsah výsad byl především úměrný důležitosti, bohatství města a potřebám jeho obyvatel. Poddanská města měla oproti královským mnohem menší právní a hospodářská privilegia. Nejvíce však byla omezována osobní svoboda měšťanů. Jejich život závisel z velké části na vrchnosti,⁴⁹ při nastěhování museli svému pánu složit věrnosti,⁵⁰ k vystěhování byl zapotřebí písemný souhlas zvaný výhost. Vrchnost zasahovala i do ryze soukromých záležitostí jednotlivých měšťanů, jako byla svatba.⁵¹

7. Historie města do roku 1526

Oblast toku řeky Jizery byla soustavně osídlována již od prehistorických dob. Od poloviny 6. století začaly do této oblasti pronikat kmeny Slovanů a typickým prvkem období byla především výstavba hradišť, kterých kolem řeky Jizery bylo do současnosti objeveno celkem osm.⁵² Nejdůležitější hradiště Pojizeří, a zároveň centrum oblasti, leželo na dlouhém a lesy porostlém vrchu zvaném Chlum. Archeologové jeho počátek kladou do 8. století a toto sídliště si svou dominantní pozici v regionu udrželo do poloviny století desátého, kdy do popředí vstoupila lokalita nad soutokem Klenice a Jizery, ostroh zvaný Hrobie.⁵³

⁴⁹ Mezi hlavní povinnosti patřilo placení daní. Roku 1494 prokázali Jan Tovačovský z Cimburka spolu se svou manželkou Johankou z Krajku svou benevolenci městečku Doksy tím, že jim zrušili všechny povozní, luční roboty a umožnili obyvatelům volně užívat obecní pastviny a lesy. Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*. III. díl, s. 72.

⁵⁰ Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst*. I. díl, s. 658. V Mladé Boleslavi přísaha v roce 1526 zněla: „Pánu Bohu všemohoucímu a urozenému pánu panu Kundrátovi z Krajku, pánu našemu milostivému věrnost a poddanost, k úředníkům Jeho milosti poslušenství...“

⁵¹ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 448.

⁵² *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 178.

⁵³ Název je odvozen podle toho, že zde existovalo pohřebiště. Na celé mladoboleslavské ostrožně bylo dosud nalezeno celkem 32 hrobů s nejméně 34 jedinci. Rozsah pohřebiště nelze s přesností určit. S největší pravděpodobností se jednalo o kostelní pohřebiště, a proto je do těchto míst kladena poloha zaniklé kaple sv. Vojtěcha, kterou považujeme za první a jedinou církevní stavbu v přemyslovském hradišti. Kaple je doložena písemnými prameny až do roku 1356, kdy byla znovu potvrzena

Založení tohoto hradiště spadá do období vlády přemyslovského knížete Boleslava I. nebo jeho syna Boleslava II.⁵⁴ Avšak J. Žemlička upozorňuje, že tzv. přemyslovská jména nemusí pocházet od zakladatelů měst. Podle něj nemusel Boleslav I. nově založený hrad nazvat svým jménem. Žemlička zastává hypotézu, že město patří k „přemyslovským“ jménům a pojmenoval až Břetislav I. po Boleslavu III. či II.⁵⁵

Přemyslovské hradiště se rozkládalo na ploše dnešního Staroměstského náměstí a jeho poloha nebyla strategicky příliš výhodná. Od severu, kudy byl ostroh nejpřístupnější, hradiště chránil val s opevněním, ostatní strany využívaly strmého terénu, který tvořil přirozenou ochranu svým spádem do údolí Jizery a Klenice.⁵⁶ V tomto chráněném místě vznikl kolem poloviny 10. století přemyslovský kastelánský hrad, doložený již v letech 936-950.⁵⁷ Hradiště zároveň sloužilo jako správní středisko územního celku (od dolního toku Jizery až po zemské hranice na severu) a článkem tzv. hradske soustavy.⁵⁸ Zeměpanští úředníci neboli kasteláni byli dosazováni z příslušníků družiny panovníka a některé sídlící v Mladé Boleslavi známe již od 12. století jménem – je to roku 1159 Vencen, 1177 Přibyslav, v roce 1183 kastelán jménem Litobor a o rok později Závaš.⁵⁹

vyšehradské kapitule a (znovu) jí vysvětil probošt. K roku 1380 je uváděno podací právo krále Václava IV. O poloze kaple nepřímo svědčí i její lokalizace v písemných pramenech na „na hoře Hrobí“. Definitivně kaple zanikla až za husitských válek. Waldhauser, J.: *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*, s. 14.

⁵⁴ V literatuře byl vznik hradiště datován do poloviny 10. století. V letech 1992 a 1993 provedl J. Prostředník na Staroměstském náměstí výzkumy a dle archeologických nálezů stanovil jeho původ na přelom 10. a 11. století. Nechvíle, M. – Prostředník, J.: *Mladá Boleslav – příspěvek k dějinám osídlení na základě výzkumu čp. 99-101 na Staroměstském náměstí*. In: *Archeologie ve středních Čechách*, 2009, 13, s. 347-450.

⁵⁵ Žemlička, J. 1995: *K dotváření hradske sítě za Břetislava I. „Přemyslovská“ jména v názvech českých a moravských hradišť*. In: *Historická geografie* 28, 27–47, 1995.

⁵⁶ *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 50, srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 3, Městecká, S.: *Mladá Boleslav*, s. 5, Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavě*.

⁵⁷ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl, s. 32, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 51.

⁵⁸ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl, s. 32, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 51, Waldstein-Warternberg, B.: *Markvartici*, s. 23. Hradske soustava byla soustava hradišť, která měla organizační a správní funkci. Jednotlivé hrady měly své správce – kastelány.

⁵⁹ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl, s. 34, srov.

Mladoboleslavsko v proměnách času, s. 52, srov. Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 14.

První bezpečná písemná zpráva o boleslavském hradišti pochází z roku 1130. Listinou je doloženo první užití odlišení jména hradu s přívlastkem – Boleslav je nazvána Novým Boleslavem.⁶⁰ Kníže Soběslav I. v ní potvrzuje desátky odváděné vyšehradské kapitule.⁶¹

Archeologické průzkumy v místě hradiště ukázaly silnou spáleništní vrstvu, která je důkazem, že hradiště během 12. století podlešlo požáru. Příčina požáru není jasná, nejsou o něm ani zmínky v písemných pramenech. Hradiště však zcela nezaniklo, ale bylo znovu obnoveno. Zda rozsah odpovídal původnímu hradišti, není dle archeologů jasné.⁶²

Přestože hradiště založila česká knížata, hrála ve středověku klíčovou roli při rozvoji regionu šlechta. Na Boleslavsku to byl především rod Markvarticů,⁶³ který získával pod svou správou území na severu a severovýchodě Čech.

Z rozrodu Markvarticů vyšly významné šlechtické rody – Michalovicové, páni ze Zvířetic, z Lemberka, z Vartemberka či páni z Valdštejna.⁶⁴ Na Boleslavsku se rod majetkově uchytil okolo poloviny 13. století. V podhradí neboli na Podolci již v té době existovala řemeslnická a kupecká osada, kterou získal příslušník rodu Markvarticů Jaroslav z Hruštic, poslední známý kastelán boleslavského hradu, darem od krále Václava I.⁶⁵

Zásluhou Jaroslavovy matky, vdovy po Markvartovi z Března⁶⁶ Hostilkou, se na Mladoboleslavsko dostal řád rytířů sv. Jana Jeruzalémského, johanité. Roku 1259 vznikla komenda při kostele sv. Víta na Podolci založená Hostilkou. Zároveň byl v té době vystavěn při kostelu sv. Víta první špitál pro chudé a nemocné, který byl

⁶⁰ Latinsky „de Nouo Bolezlau“. *Boleslavsko v proměnách času*, s. 51, „Boulezloui“ v Městecká, S.: *Mladá Boleslav*, s. 5.

⁶¹ *Boleslavsko v proměnách času*, s. 51, srov. Městecká, S.: *Mladá Boleslav*, s. 5., Waldhauser, J.: *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*, s. 12, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 3.

⁶² Waldhauser, J.: *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*, s. 12.

⁶³ O Markvarticích podrobněji Waldstein-Wartenberg, B.: *Markvartici*.

⁶⁴ Waldstein-Wartenberg, B.: *Markvartici*, s. 109-113(rodokmen), srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 52.

⁶⁵ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl, s. 34, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 60, Waldstein-Wartenberg, B.: *Markvartici*, s. 77, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 14, Městecká, S.: *Mladá Boleslav*, s. 6, Sellner, K.: *Podolec*, s. 12.

⁶⁶ Markvartové se objevují mezi členy johanitského řádu až do konce středověku a několik jich dosáhlo hodnosti generálního převora. Svoboda, M.: *Majetek johanitského řádu v Čechách ve 12. - 16. století*, s. 138.

součástí její donace johanitům v témže roce. Ze svého majetku darovala řádu nejen špitál a přilehlý kostel sv. Víta s parcelami, ale i kostel v Týnci, ves Nepřívěc s příslušenstvím a dědinu v Jemníkách.⁶⁷ Z této donační listiny je patrné, že již v v té době osada na Podolci patřila do majetku rodu Markvarticů. Dar Hostilky odsouhlasili všichni tehdy žijící členové rodiny, konkrétně to byli synové Jaroslav a Markvart, dcery Vojslavy a vnuka Havla.⁶⁸

Komenda prosperovala především díky mnoha donacím, ale od 14. století její sláva upadala. Přesto se komenda kolem poloviny 14. století rozdělila na dvě samostatné části – na prvotní u sv. Víta a novou u sv. Jana. Ta vznikla u kostela sv. Jana Křtitele ležícího před branami města.⁶⁹ Boleslavské johanitské komendy patřily k nejmenším v Čechách. Podle vizitace arcibiskupského vikáře Jana z Pomuku v roce 1373 žilo v Mladé Boleslavi 6 johanitů (u sv. Jana byli 3, z nichž žádný nebyl řádovým rytířem a u sv. Víta byl komtur a dva kněží). Roční příjem komendy u sv. Jana nestačil na jeho vlastní provoz a na špitál, a tak musel komendě přispívat velkopřevor ze svých prostředků.⁷⁰

V Mladé Boleslavi existoval ještě jeden klášter,⁷¹ ten patřil řádu minoritů a přesná doba jeho založení není známá. Uvádí se rok 1345 nebo 1354 a jeho zakladatelem je buď Beneš z Michalovic, nebo jeho syn Jan. Nabízí se možnost, že je

⁶⁷ Listina, která donaci potvrzuje je sice mladším falzem, ale dle Miroslava Svobody není důvod, proč bychom jí neměli věřit. Listina nese datum 7. října 1259 a mezi svědky se nachází i komtur řádu od kostela sv. Víta Pavel. Další svědci jsou i nejvyšší řádoví hodnostáři našich zemí – bratr Berengat z Laufenu, převor pro Polsko a Moravu, zástupce mistra pro Čechy, bratr Wolfger, mistr v Rakousích, bratr Gedolf, komtur v Brně, bratr Jindřich, komtur domu Panny Marie v Praze, bratr Předbor, převor tamtéž a bratr Petr, kdysi mistr v Čechách. Svoboda, M.: *Majetek johanitského řádu v Čechách ve 12. - 16. století*, s. 138, srov. Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, IV. díl, s. 40.

⁶⁸ Svoboda, M.: *Majetek johanitského řádu v Čechách ve 12. - 16. století*, s. 139, srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 4, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 107, Waldstein-Wartenberg, B.: *Markvartici*, s. 71.

Týnec leží 6 km jihovýchodně a Nepřívěc 30 km severně od Mladé Boleslavi.

⁶⁹ Dnes je kostel zasvěcen sv. Janu Nepomuckému

⁷⁰ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 40, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 58, Svoboda, M.: *Majetek johanitského řádu v Čechách ve 12. - 16. století*, s. 140-143.

⁷¹ Až o více jak sto let později, než byla založená johanitská komenda, je datována zakládací listina kláštera křižovníků s červeným srdcem – tzv. cyriaků v Benátkách nad Jizerou a klášter augustiniánů v Bělé pod Bezdězem. Klášter v Benátkách založil roku 1349 Jan z Dražic a daroval mu důchody ze vsí Strouhy, Sedlce a Obodře a další rozsáhlé pozemky. V Bělé byl klášter založen Hynkem Berkou z Dubé v roce 1345. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 58, o bělském klášteře více Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 175-179.

klášter ještě starší, čemuž nasvědčují nálezy z archeologických vykopávek v okolí dnešního kostela sv. Bonaventury a piaristického kláštera na Karmeli.⁷²

Pro osadu na Podolci znamenala první polovina 13. století rozkvět a rozvoj. Přerostla svou původní funkci – zásobovat hrad, v němž sídlil kastelán s rodinou – a stala se prvním sídlištěm městského typu v Pojizeří. Postupně osada získala několik málo městských práv, konaly se tam pravidelné týdenní trhy a vybíralo se clo. S koncem století však přišla zkáza v podobě vpádů Braniborů a bojů mezi panstvem. Zatímco boleslavský hrad byl vypálen a po další desetiletí opuštěn, vyhořelá osada na Podolci se pozvolna obnovovala. Správní funkce přešla na hrad Bezděz a nově vysazené město Nymburk.⁷³

7.1 Páni z Michalovic

Boleslavský hrad byl ještě v roce 1318 uveden jako majetek krále Jana Lucemburského, ale záhy se dostal do držení Beneše z Michalovic,⁷⁴ příslušníka rodu Markvarticů, kteří vlastnili kamenný hrad na protějším břehu Jizery – Michalovice.⁷⁵

Klíčovým rokem v dějinách sídliště je rok 1334. Poloha osady na Podolci byla dost nevýhodná, a proto ji Jan z Michalovic přenesl na nízké návrší, vyhovující lépe. Se souhlasem panovníka ji povýšil na město, které získalo práva ve stejném rozsahu jako nejbližší královské město Nymburk.⁷⁶ Listině bude věnována příslušná pozornost v následující části této práce.

⁷² Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 40, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 58, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 107.

⁷³ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl, s. 34, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 60, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 15.

⁷⁴ Beneš z Michalovic byl pravděpodobně posledním královským purkrabím v Boleslavském okrese. Waldstein-Warternberg, B.: *Markvartici*, s. 80.

⁷⁵ Michalovický hrad byl založen pravděpodobně v polovině 13. století. O michalovickém hradu více Menclová, D.: *České hrady*, díl I., s. 133, srov. Beran, Z.: *Poslední páni z Michalovic*, s. 16, Waldstein-Warternberg, B.: *Markvartici*, s. 60, *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 64, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, Městecká, S.: *Mladá Boleslav*, s. 3.

⁷⁶ *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 63, srov. Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, Městecká, S.: *Mladá Boleslav*, s. 7.

Podobu nově přeneseného města určil trojúhelníkový prostor bývalého hradiště, na jeho jižní, nejlépe chráněné straně, stál zpustlý hrad chráněný příkopem a hradbou.⁷⁷

Během 14. století se město dále rozvíjelo, získávalo další práva a rozrůstalo se – tento pozitivní trend se radikálně změnil v souvislosti s husitskou revolucí. Spory o český trůn po smrti krále Václava IV. uvrhly země Koruny české do dlouhotrvajících válek a rozdělily obyvatelstvo na dva tábory – katolíky a kališníky. Michalovicové byli katolíky a stáli na straně Zikmunda Lucemburského.⁷⁸ Tento postoj se stal osudným pro jednoho z majitelů Mladé Boleslavi Jindřicha z Michalovic, který padl v bitvě s husitskými oddíly, k níž došlo roku 1420 pod Vyšehradem. Jako odpověď za angažování pána z Michalovic na straně Zikmunda Lucemburského vpadly na jaře roku 1421 husitské oddíly do oblasti Pojizeří. Obyvatelé Boleslavi vypověděli vrchnosti – Janovi z Michalovic – poslušnost a otevřeli brány husitskému vojsku. Jan musel opustit město a uchýlit se na nedaleký hrad Bezděz a vlády ve městě se ujali táborští hejtmané.⁷⁹ Jmenovitě jsou známi Kunat z Podčapel, Václav Kuknár z Lobkovic a Bohuš z Klinštejna. Mladá Boleslav získala práva svobodného města a stala se součástí táborského městského svazu.⁸⁰ Nepřátelství mezi pány z Michalovic a boleslavskými měšťany trval po celou dobu bouřlivého období husitské revoluce, což bylo zapříčiněné aktivní účastí příslušníků rodu na straně Zikmunda Lucemburského.⁸¹

Vyjma vzpurného města drželi Michalovicové boleslavské panství až do smrti posledního příslušníka rodu, Jindřicha Kruhlaty. Jindřich byl příbuzenským vztahem spojen s králem Jiřím z Poděbrad, jehož syn Viktorin měl za manželku Jindřichovu

⁷⁷ *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 63, srov.

⁷⁸ *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 70, srov. Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 16.

⁷⁹ Čornej, P.: *Velké dějiny země Koruny české*, V. díl, s. 349 a 482, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 70, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 17, Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavi*, s. 12.

⁸⁰ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl, s. 34, srov. Čornej, P.: *Velké dějiny země Koruny české*, V. díl, s. 285, *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 70, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 17.

⁸¹ Michalovické oddíly se účastnily dalších bitev proti stoupencům kalicha, a to u Domažlic a u Lipan v roce 1434. Beran, Z.: *Poslední páni z Michalovic*, s. 67. O jejich účasti více Čornej, P.: *Velké dějiny země Koruny české*, V. díl, s. 276, 285, 479, 490 a 622.

nevlastní dceru Žofii.⁸² V bojích u Turnova roku 1468, stál Jindřich na straně Jiřího z Poděbrad a byl velitelem jeho oddílů. Zraněním v bitvě podlehl a tím rod vymřel po meči.⁸³

7.2 Tovačovští z Cimburka

Celé michalovické panství: Mladá Boleslav, Brandýs nad Labem a hrad Bezděz, připadlo Jindřichově sestře Magdaléně, provdané za vojenského hejtmana, zemského sudího a nejvyššího komorníka Království českého, Jana Tovačovského z Cimburka. Magdalena zemřela a majetek pánů z Michalovic zdědil právě Jan Tovačovský z Cimburka.⁸⁴ Nový pán Mladé Boleslavi se neusadil na hradě Michaloviců, ale nechal si vybudovat nové sídlo v místě starého hradu ve městě.⁸⁵

Když Jan Tovačovský ovdověl, stala se jeho druhou manželkou Johanka z Krajku.⁸⁶ Z manželství vzešel jediný syn, Adam. Jan řečený Jaroš Tovačovský z Cimburka náležel do nejvyšších řad zemských úředníků. Po Janově smrti v roce 1483 nebyl jeho syn Adam stále plnoletý, a tak se stal správcem celého majetku Janův bratr, Ctibor Tovačovský z Cimburka. Ctibor nemohl sám spravovat rozsáhlé statky, protože byl příliš zaměstnaný politickou a úřednickou činností, proto zřídil hejtmanský úřad všech tovačovských statků v Čechách. Jako prvního hejtmana povolal do Boleslavi Jana Císaře z Hliníka, který obýval dům poblíž hradu, nazvaný pak po něm „Císařovský“ (dnes je to budova Templu).⁸⁷ Když Ctibor v roce 1494 zemřel bez potomků, nebyl Adam stále zletilý a byla mu proto udělena plnoletost zvláštní královskou milostí.⁸⁸

⁸² Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s.77.

⁸³ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl, s. 34, srov. Beran, Z.: *Poslední páni z Michalovic*, s. 122.

⁸⁴ Přesný rok úmrtí Magdaleny není znám, víme však, že to bylo záhy po roce 1468, ne později než 1476, kdy druhou manželkou Jana Tovačovského z Cimburka byla Johanka z Krajku. Nováková, S.: *Krajčirové z Krajku*, s. 75.

⁸⁵ Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 18., srov. Nováková, S.: *Krajčirové z Krajku*, s. 85.

⁸⁶ O tomto rodu více Nováková, S.: *Krajčirové z Krajku. Z Korutan do zemí České koruny*.

⁸⁷ Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl, s. 34, Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 291.

⁸⁸ Nováková, S.: *Krajčirové z Krajku*, s. 75, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 80.

S Janem z Tovačova a Cimburka je také spojen příchod Jednoty bratrské do Mladé Boleslavi.⁸⁹ Boleslavští páni byli podporovateli Jednoty, jejíž působení ve městě podpořili některými privilegii. Roku 1496 syn Johanky z Krajku Adam daroval bratřím zpustlý minoritský klášter, který se stal jejich hlavním sídlem, a nesl biblický název podle svaté hory „Karmel“.⁹⁰ Na Karmeli vznikla také první českobratrská tiskárna, později přenesená do domu na Podolci. S knihtiskárnou je také spojena osoba mistra Mikuláše Belhy či Kulhy⁹¹, zvaného Claudiana, boleslavského knihtiskaře a fyzika. Biskup Lukáš byl autorem mnoha polemických a duchovních děl, z nichž četné z nich byly vytištěny právě v boleslavské tiskárně.⁹²

Důležitou osobou v dějinách nejenom boleslavských bratří byl bratr Lukáš, který po studiích na utrakvistické univerzitě působil v Boleslavi, kde pečoval o několik málo stoupců. S Lukášovým příchodem do města roku 1494 začíná duchovní i sociální záření boleslavských bratří v celé zemi.⁹³ Stal se prvním bratrským biskupem.

7.3 Krajířové z Krajku

Johanka rozená z Krajku se kolem roku 1500 podruhé provdala a to za Jana ze Šelmberka a z Kosti, nejvyššího kancléře Království českého, nejvyššího komorníka v letech 1503-1508 a rovněž ochránce Jednoty.⁹⁴

⁸⁹ Podle A. Molnára přízeň Jednotě bratrské projeví manželé již v lednu 1476, kdy se Jan Tovačovský z Cimburka poprvé veřejně zastal Jednoty bratrské. Boleslavský děkan podobojí Václav uspořádal v kostele sešlost, která měla za účel pomluvit a zstudit Jednotu. Svědkem, který měl vyličit vlastní zkušenosti v Jednotě - zlodějství a provozování temných zvyků, byl Jan z Teplíc. Oba aktéři čekali, že se lidé díky hrůzným historikám přikloní na jejich stranu a Jednotu zavrhnou. Na její obranu vystoupil Jan Tovačovský z Cimburka a vypověděl Jana z Teplíc z města. Molnár, A.: *Boleslavští bratří*, s. 29.

⁹⁰ Další Bratrské sbory, jako byl v Mladé Boleslavi, vznikly v okolních městech, v Hradišti nad Jizerou, v Bělé pod Bezdězem nebo v Turnově. Macek, J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 288.

⁹¹ Správná podoba jména není známá.

⁹² *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 80, srov. Macek, J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 317, Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 83, Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 293.

⁹³ Macek, J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 308, srov. Molnár, A.: *Boleslavští bratří*, s. 40, Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 292, *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 81.

⁹⁴ Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 75, srov. Molnár, A.: *Boleslavští bratří*, s. 58, Macek, J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 329, Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 293.

Budoucí majitel panství, syn Johanky z Krajku Adam, byl již začátkem roku 1502 nemocný, protože 20. února 1502 vydal listinu ve prospěch své matky, Johanky. Uvedl v ní, že jí dluží 200 grošů českých a dluh musí být splacen až po jeho vlastní smrti a také jeho mužských dědiců. Pokud by se tak nestalo, měla Johanka právo ujmout se držby hradu a města Mladé Boleslavi, hradu a městečka Brandýsa nad Labem, hradu Hrubého Rohozce a poloviny městečka Turnova. Pokud by Adam zanechal pouze ženské dědice, měly mít s Johankou na těchto statcích rovnocenný podíl. Adam však žádné potomky neměl a pravděpodobně se vědělo, že je ani mít nebude. Dokument však musel mít přesnou právní formu, která převedla majetek, aby nebyl napadnutelný ze strany ze strany širšího příbuzenstva.⁹⁵

Johanka přežila i svého druhého manžela a po jeho smrti v roce 1508 se ujala panství sama. Svatojakubský mandát,⁹⁶ opatření proti veškeré činnosti Jednoty bratrské vydané 10. 8. 1508 Vladislavem II. Jagellonským, dolehl i na boleslavskou paní a její město fungující jako sídlo Jednoty bratrské. Johanka mandát odmítla respektovat a otevřeně se postavila na stranu Jednoty tím, že jí roku 1511 obnovila výsady a sama se stala sestrou.⁹⁷ Její náboženská orientace a postoje vedly ke sporům s ostatními šlechtickými rody, které se chtěly jejího majetku zmocnit, a proto se rozhodla roku 1512 předat celé panství do vlastnictví svého bratra Kunráta z Krajku, který byl také členem Jednoty.⁹⁸

Okolnosti předání nejsou zcela jasné. Na listině z 10. srpna 1513 Johanka ve formě zápisu na 1000 kop grošů českých postoupila svému bratrovi Kunrátu Krajířovi z Krajku všechno své zboží – hrad v Mladé Boleslavi, poplužní dvory a město, pustý hrad Michalovice s dvorem a všechny vesnice, panství v Brandýse spolu se všemi tvrzemi a statky, a mnoho dalších.⁹⁹

⁹⁵ Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 80, srov. Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavě*, I. díl, s. 27.

⁹⁶ Tzv. Svatojakubský mandát zakazoval činnosti Jednoty bratrské, což znamenalo uzavření sborů, zákaz schůzek bratří a sester, spálení bratrských knih. Učitelé a správci Jednoty bratrské se museli přihlásit buď k římské nebo kališnické církvi, jinak byli potrestáni. Objevil by se někdo, kdo by Jednotu chránil, byl by hnán před soud. O Svatojakubském mandátu více v Macek, J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 332.

⁹⁷ Molnár, A.: *Boleslavští bratři*, s. 76, srov. Macek, J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 329.

⁹⁸ Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 84, Macek, J.: *Víra a zbožnost v jagellonském věku*, s. 306.

⁹⁹ Do jejího majetku, který předala Kunrátovi patřily domy, dvory a krčmy ve Staré Boleslavi, městečko Mečeříž, les Bor u Brandýsa nad Labem, dvory, most a mlýn ve Skorkově, městečko

Kunrát působil po roce 1515 jako boleslavský hejtman a od dvacátých let 16. století se angažoval ve službách krále Ludvíka Jagellonského, stal se jeho nejvyšším komorníkem. Po jeho smrti 29. srpna 1526, se podílel na volbě nového panovníka a byl jedním z osmi pánů, kteří volili arciknížete Ferdinanda Habsburského.¹⁰⁰

S Kunrátem z Krajku působení Krajířů v Mladé Boleslavi nekončí, po jeho smrti se nástupcem stal jeho syn Arnošt Krajíř z Krajku, neméně oddaný Jednotě, jako jeho otec.¹⁰¹

8. Privilegia města

8.1 Základní listina

Klíčovým datem v dějinách Mladé Boleslavi je rok 1334, kdy jeho majitel Jan řečený Ješek z Michalovic vydal listinu, v níž přenáší město z „*místa přirozeného*“ (Podolec)¹⁰² na ostroh (horu Hrobí), do předhradí boleslavského hradu.¹⁰³ Listina je psaná latinsky a potvrzená pouze pečeti jejího vydavatele. Chybí v ní místo vydání, není tedy jasné, zda je signovaná na Michalovicích, v Mladé Boleslavi nebo úplně jinde. Dnes její originál nalezneme ve fondech mladoboleslavského archívu.

Privilegium se kromě přenesení města týká hospodářských, majetkových a správních oblastí, kterým se budu věnovat podrobněji v dalších kapitolách této práce.

Čelákovice, tvrz a ves v Konětopech, pustou tvrz a ves Tuřice, ves Předměřice nad Jizerou a hrad Rohozec. Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 82.

¹⁰⁰ Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 80.

¹⁰¹ Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 94.

¹⁰² V listině stojí: „... město naše, kteréž se Boleslav Mladá jmenuje, z místa přirozeného přenesli jsme a položili na horu, kteráž se vůbec na Hrobích jmenuje“. Knihovna Národního muzea v Praze, IG 21, Sborník Adama Tesacia Brodského, s. 120 r, srov. Národní knihovna České republiky, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův, a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 1, srov. Kuča, K.: *Města městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, IV. díl, s. 43, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 156.

¹⁰³ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 120 r, srov. NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův, a mnohých pánův sobě nadané mají 1334-1503*, s. 1, *Kronika mladoboleslavská od mistra Jiřího Kezelia Bydžovského sepsaná*, s. 20, *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 63, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 156, Městecká, S.: *Mladá Boleslav*, s. 7, Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavě*, I. díl, s. 7.

Listinou získala Mladá Boleslav všechna práva, kterými se řídilo královské město Nymburk¹⁰⁴, kromě těch práv, jaká mohl udělit jen panovník. Jan obyvatelům listinou dědičně prodal za 60 kop grošů 30 masných (řeznických živností), 24 chlebných, 12 soukenických a 20 ševcovských krámů. Propůjčil jim várečné právo, městu daroval dvě louky pod vrchem a prodal část další nacházející se u Michalovic. Navíc tehdejšímu rychtáři Jindřichovi a jeho synům prodal dědičně městskou rychtu s třetinou soudních důchodů, se svobodným dvorem (pozdější radnicí) a krčmou.¹⁰⁵

Z této listiny můžeme vyčíst zásadní skutečnosti ovlivňující nejstarší dějiny Mladé Boleslavi. Především je to fakt, že Mladá Boleslav byla evidentně městem již před svým přenesením. Poslední archeologické průzkumy potvrdily, že ostroh „Hrobie“ byl před rokem 1334 osídlen několika domy a nacházela se zde také kaple sv. Vojtěcha,¹⁰⁶ nebylo to tedy pouze pohřebiště,¹⁰⁷ jak název předpokládá. Obsah listiny nám také dokládá majetnost obyvatel žijících na Podolci. Byli natolik zámožní, že si mohli dovolit zakoupit od Jana z Michalovic hospodářské výsady. Jejich majetnost však nesmíme přeceňovat, protože jiné výsady jim vrchnost darovala nebo propůjčila. Dalším důležitým faktem je, že měla Mladá Boleslav již v té době svou správu – rychtáře, který si odkoupil dědičnou rychtu.¹⁰⁸

Listina je datovaná na den sv. Matěje apoštola 1334, což odpovídá 24. 2. téhož roku. Vydání v únoru vyvolává pochybnosti a nabízí se dvě teorie, proč je

¹⁰⁴ Nymburskými privilegii se řídilo několik dalších měst nejen Mladá Boleslav, ale například i Bělá pod Bezdězem. O privilegiích Bělé více v Šimáček, F.: *Paměti Bělé pod Bezdězem*, s. 37.

¹⁰⁵ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 120 r, srov. NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův, a mnohých pánův sobě nadané mají 1334-1503*, s. 1., srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 63, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 156, Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 283.

¹⁰⁶ Kuča, K.: *Města městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 43, srov. Waldhauser, J.: *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*, s. 14.

¹⁰⁷ Na celé mladoboleslavské ostrožně bylo dosud nalezeno celkem 32 hrobů s nejméně 34 jedinci. Rozsah pohřebiště nelze s přesností určit. S největší pravděpodobností se jednalo o kostelní pohřebiště, a proto je do těchto míst kladena poloha zaniklé kaple sv. Vojtěcha, kterou považujeme za první a jedinou církevní stavbu v přemyslovském hradišti. Kaple je doložena písemnými prameny až do roku 1356, kdy byla znovu potvrzena vyšehradské kapitule a (znovu) jí vysvětil probošt. K roku 1380 je uváděno podací právo krále Václava IV. O poloze kaple nepřímě svědčí i její lokalizace v písemných pramenech na „na hoře Hrobí“. Definitivně kaple zanikla až za husitských válek.

Waldhauser, J.: *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*, s. 14.

¹⁰⁸ Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 157.

listina datovaná do zimního měsíce: buďto právně potvrzuje dřívější fyzickou změnu (formulace listiny tuto tezi podporuje) nebo tento stav zahajuje.¹⁰⁹

Přesun města měl jistě svá opodstatnění, přestože důvody k přemístění nejsou v listině uvedeny. Podmínky pro rozvoj městečka nebyly příliš vhodné. Poloha blízko u řeky znamenala časté povodně, stísněný prostor v podhradí neumožňoval další rozšíření města a otevřený prostor neposkytoval žádnou přirozenou ochranu.¹¹⁰ Dle K.Kuči je ztotožnění městečka na Podolci a Mladou Boleslaví pouhou hypotézou, jejíž hlavní oporu tvoří formulace v listině. Tvrdí také, že „hora Hroby“ před rokem 1334 osídlena nebyla. Tato teze je však již vyvrácena archeologickými nálezy. Nadto Kuča přichází s domněnkou, že „místem přirozeným“ nemusel být Podolec, ale prostor pozdějšího Nového města. Neexistují žádné pramenné důkazy ze 14. nebo pozdějšího století, které by „starou“ Boleslav připomínaly v místě Podolce (ovšem ani nikde jinde). Podolec nikdy v městských privilegiích nefiguruje jako „staré město“ nebo podobně, ale jako předměstí. Tyto skutečnosti však nemůžeme považovat za důkaz interpretace. Podstatný je urbanistický rozvoj města po translaci na výhodnějším místě.¹¹¹

9. Správní privilegia

9.1 Správní orgány města – rychtář a městská rada

Správu města tvořil rychtář a rada (sbor přísedících konšelů). Jak bylo řečeno výše, zájmy pána města zastupoval rychtář.¹¹² Jmenovitě známe v Mladé Boleslavi rychtáře Jindřicha, který koupil úřad dědičně v roce 1334 od Jana z Michalovic.¹¹³

¹⁰⁹ Přikláním se k názoru PhDr. Karla Herčíka, že město bylo budováno postupně, ještě před vydáním Janovy listiny. Tuto hypotézu také zmiňuje Kuča, K.: *Města městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 43.

¹¹⁰ Kuča, K.: *Města městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 43, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 157.

¹¹¹ Kuča, K.: *Města městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 43.

¹¹² Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*, III. díl, s. 66, srov. Hledíková, Z., Janák, J., Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích*, s. 206.

¹¹³ Podobně jako v Mladé Boleslavi fungovala rychtářská správa i v nedaleké Bělé pod Bezdězem. Již od svého založení roku 1337 bylo město spravováno rychtářem, který navíc ke všem pravomocím řídil

Spolu s funkcí zároveň získal i rychtu se svobodným dvorem a krčmou,¹¹⁴ k tomu navíc obdržel třetinový podíl ze soudních důchodů.¹¹⁵

Sídlem městské rady byla rychta, dům ve městě obdařený hospodářskými výhodami (daňovými úlevami, spojením s masným krámem a krčmou, svobodnými lány v obvodu města). Fungovala zároveň jako veřejné místo, kde zasedal městský soud, vykonávala se tam správní agenda, a proto musel mít dům jednu místnost, do níž se vešlo 20-30 i více lidí.¹¹⁶ Konkrétní způsob ustavování městské rady listina z roku 1334 neupravuje, dá se předpokládat, že je analogická k jiným poddanským městům v kraji.¹¹⁷

Během husitských válek byla Mladá Boleslav pod vedením husitských hejtmanů a po jejich skončení vedl správu města sbor přísězných konšelů a rada starších.¹¹⁸ V jejich čele stál purkmistr. Konšelé byli vybíráni na začátku každého roku z jednotlivých městských čtvrtí a při volebním aktu byla vždy přítomná nebo úředníkem zastoupená vrchnost města, do jejichž rukou pak skládali slib věrnosti, poddanosti a nestrannosti. Funkci purkmistra vykonával každý konšel po dobu 4 týdnů. Nejváženější a nejvýznamnější postavení měl první (a také poslední) volený purkmistr v roce, jinak nazývaný primas, který purkmistrovský úřad držel dvakrát v roce.¹¹⁹ Jeho funkce purkmistra nebyla dědičná, ale přechodná, stejně jako u ostatních členů. Ze své pozice primase měl na starosti správu obecního hospodářství a finance. Další šest členů rady tvořili tzv. starší neboli obecní konšelé. Poslední

navíc i záležitosti vojenské. Odkoupit rychtu se všemi právy se podařilo městu od svého pána roku 1464. Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 43.

¹¹⁴ Z radnice ani z krčmy se neplatily žádné daně vrchnosti.

¹¹⁵ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, r. 120, srov. NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův, a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 1, *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 63, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 156, *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 283.

¹¹⁶ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 183.

Radnice v Mladé Boleslavi byla postavena až v roce 1550. O tom, který dům před tím měl její funkci, nejsou v literatuře zmínky.

¹¹⁷ Naopak tomu bylo v Bělé pod Bezdězem. Již od svého založení v roce 1337 byla Bělá spravována úředníkem jejího zakladatele Hynka Berky z Dubé rychtářem Janem z Kluku. Městskou radu dosazoval každoročně majitel města. Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 43.

¹¹⁸ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 51., srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 81.

¹¹⁹ *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 81, srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 52, Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 296.

orgán, který řídil město, byli tzv. volenci, kterých bylo 18.¹²⁰ Rada jich volila osm ze Starého města, šest z předměstí a pět z Podolce.¹²¹ Po skončení úřadování vrchnost volila nové konšely. Odstupující buďto navrhli své nástupce, nebo opakovaně sami sebe.¹²²

Tento vývoj městské autonomie odsunul do pozadí funkci rychtáře a úřad postupem času ztrácel svůj význam. Dokladem toho je listina Jana ze Šelumberka a Johanky z Krajku z roku 1503, kde je zaznamenáno, že poslední držitel tohoto úřadu jej dobrovolně odevzdal své vrchnosti, v té době Adamu Tovačovskému z Cimburka. V listině Jan a Johanka prohlašují, že navrácený rychtářský úřad dále prodávat nebudou, ale rychtáře sami zvolí ze tří navržených konšelů při každoroční obnově rady.¹²³ Rychtář byl volen až do roku 1531, ale už jen jako obecní funkcionář.¹²⁴

9.2 Právo městského znaku

Právní postavení města bylo vyjádřeno náležitými symboly, mezi něž patřily znak a pečeť. Královská města znak získávala od krále, poddanská města na žádost své vrchnosti u panovníka. K udělení znaku bylo potřeba získat speciální znakové privilegium s přesným popisem a vyobrazením. Originály těchto privilegií se velmi často nedochovaly. Podoba znaku se může nacházet v pozdějších městských opisech privilegií nebo je odvozována z městských pečetí, na nichž býval znak v konturách vyobrazován.¹²⁵ Stejně jako v případě dalších městeček na Boleslavsku, se znakové privilegium pro Mladou Boleslav nezachovalo.¹²⁶

¹²⁰ Tento sbor zřídil Kunrát z Krajku v roce 1518 a měli napomáhat radě starších při výkonu jejich funkce.

¹²¹ *Boleslavsko v proměnách času*, s. 81.

¹²² Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 52, srov. Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 296.

¹²³ KNM IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 129 r, srov. NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův, a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 19, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 51, srov. Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavi*, I. díl, s. 31.

¹²⁴ *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 81.

¹²⁵ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 426.

¹²⁶ Své znakové privilegium mají z měst na Boleslavsku jen dvě: Dolní Bousov z roku 1600 a Kosmonosy z roku 1914. Stanovením původní podoby boleslavského městského erbu se zabýval PhDr. Karel Herčík. Protože původní znakové privilegium pro Mladou Boleslav se nezachovalo a

9.3 Právo pečeti

Dalším právním symbolem města se stala pečeť.¹²⁷ Měla různé funkce – potvrzovací, ověřovací a další.¹²⁸ Byla jí proto věnována zvláštní pozornost, péče a ochrana. Vznik městských pečeti je spojen s počátkem městské kanceláře.¹²⁹ Zaručovala věrohodnost, a proto jí musela mít každá listina vyjadřující jakékoliv právní pořízení a také všechny psané listiny obsahující zprávu, které odcházely z města. Později pečeť vyznačovala také určitou pravomoc purkmistra.¹³⁰

Nejstarší městské pečeti pochází z poloviny 13. století a patřily městům Brnu, Chebu, Menšímu Městu pražskému nebo Litoměřicím. Co se týká tvaru, obvyklá pečeť měla kulatý nebo štítovitý tvar a jejich velikost nepřesahovala 8-10cm. Barva vosku byla přirozená nebo umělá a ta později naznačovala kategorii města. Větší města užívala přirozenou nebo červenou barvu vosku a vosk poddanských měst byl zelený nebo černý. Propůjčovat hodnotnější barvu vosku mohl jen panovník svým privilegiem.¹³¹ Mladá Boleslav právo užívat červený vosk získala od Vladislava II. Jagellonského v roce 1493.¹³²

9.4 Pozemkové vlastnictví

Přestože byla Mladá Boleslav poddanské město, stala se v okamžiku přenesení feudálním pánem v oblasti řeky Klenice. Pozemkové vlastnictví lze datovat již od roku 1334, kdy Jan z Michalovic daroval městu při jeho přeložení na horu Hrobie dvě louky ležící pod vrchem a prodal část další nacházející se u

výzkum PhDr. Herčíka z let 1966-1969 se týká období až po roce 1526, proto nebudu erb a znak podrobněji rozebírat.

¹²⁷ Podobu mladoboleslavského pečetidla literatura nezmiňuje, jeho podoba je známá například pro Bělou pod Bezdězem, jejíž nejstarší městské pečetidlo pochází ze 14. století a tvoří ho městský znak s legendou SIGILLVM * CIVIVM * IN * ALBA * AQVA. Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 53.

¹²⁸ O středověké sfragistice více Krejčík, T.: *Pečeť v kultuře středověku*. Šenov u Ostravy : Tilia, 1998.

¹²⁹ O městské kanceláři více Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 233-235.

¹³⁰ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 428.

¹³¹ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 428.

¹³² Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 158.

Nižší privilegium než bylo boleslavské, získalo také poddanské městečko Bakov. Vladislav II. mu v roce 1497 udělil městský znak a právo pečetit zeleným voskem. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 74.

Michalovic.¹³³ Během husitských válek vzrostl majetek díky husitským hejtmanům Kunatovi z Podčapel a Václavu Kuknárovi z Lobkovic.¹³⁴ Roku 1457 získalo město rybník a kostel v Plazích a další kostel nacházející se v Březně.¹³⁵ Do svého vlastnictví získalo později několik pozemků a několik vsí. Řádně historicky doloženo je od roku 1480 pozemkové vlastnictví podél řeky Klenice až ke vsi Březno. Dokazuje to listina Jana Tovačovského z Cimburka, datovaná téhož roku 1480.¹³⁶ Jan vyměnil s městem pozemek ležící mezi Klenicí a Jizerou, za dva rybníky.¹³⁷

Od Janova bratra Ctibora Tovačovského z Cimburka ještě obec přikoupila v roce 1494¹³⁸ poplužní dvůr ve Vodicích (dnes tato vesnice již neexistuje) a dva dvory v Jemníkách.¹³⁹ Podle listiny z 29. března 1498 přikoupilo město od Šimona Daliboha další dvůr ve Vodicích.¹⁴⁰ Pozemek byl městu prodán za 450 kop grošů českých a spadal po německé právo, tzv. roční daň dvě kopy pražských grošů.¹⁴¹ Část těchto pozemků byla parcelována a dána do emfyteutického nájmu měšťanům.¹⁴²

Na počátku 16. století se majetek města nadále rozšiřoval. V roce 1513 Mladá Boleslav zakoupila od Jana Řepy z Řepan, Neveklova, na Tloskově (a jeho syna

¹³³ KKM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 120r, srov. NKČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův, a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 1.

¹³⁴ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 13.

¹³⁵ Původní kupní smlouva již neexistuje, ale důkazem přesunu majetku je stručný regist v nejstarší městské knize, jehož folia odpovídají foliaci Kezeliových dodatků na konci jeho Kroniky mladoboleslavské. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 13.

¹³⁶ SOKA, AM MB, IAb1, srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 13, Bareš, Fr.: *Paměti města Mladá Boleslav*, I. díl, s. 43.

¹³⁷ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 14.

¹³⁸ Svárovský a Herčík uvádějí rok 1493, v Mladoboleslavsku v proměnách času nalezneme rok 1494, který se shoduje s datací listiny v archivu.

¹³⁹ SOKA, AM MB, IAb 2, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 82, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 15.

¹⁴⁰ SOKA, AM MB, IAb3, srov. KNM IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 134r, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 82., Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 14.

¹⁴¹ KNM IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 134r, srov. *Boleslavsko v proměnách času*, s. 82, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 14, srov. Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 292.

¹⁴² Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 14.

Arnošta) za 1000 kop grošů českých celou vesnici Kolomuty a k tomu dvůr v Řepově.¹⁴³

K největšímu rozšíření pozemkového vlastnictví, a tím i založení mladoboleslavského velkostatku, došlo roku 1525 za krajířovské vrchnosti. Boleslavští koupili za 2850 kop grošů od Markvarta Fryčka z Daliměřic a na Domousnicích pustou ves Volenovice (dnes Valy), Stakory, Plazy, Husí Lhotu, pustou ves Úhelnice, lesy, 8 velkých a 16 menších rybníků.¹⁴⁴

Důkazem o tom, že boleslavští měšťané byli poměrně majetní, je fakt, že až do roku 1595, kdy se město vykoupilo z poddanství a stalo se městem královským, nerobotovali, ale platili za to vrchnosti v penězích. Jestliže pak zakoupili nějaký pozemek, byla v kupní smlouvě tato povinnost ošetřena klauzulí.¹⁴⁵

9.5 Soukromoprávní privilegia – odúmrt' a volnost stěhování

Pro středověké obyvatele měst měl pojem svobody jiný obsah, než jaký vnímáme dnes. O práva rozšiřující jejich svobody museli měšťané tvrdě bojovat. Během husitských válek byl vlastníkem Mladé Boleslavi Jan z Michalovic, který jako katolík bojoval na straně Zikmunda Lucemburského.¹⁴⁶ Výhradně kališnické obyvatelstvo Boleslavi však stálo na straně opačného tábora. Roku 1417 vydal ještě na Michalovicích Jan listinu, kterou si chtěl obyvatelstvo naklonit. Ve svém

¹⁴³ SOKA, AM MB, IAb 4, IAb5, srov. Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 1191, *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 82.

¹⁴⁴ SOKA, AM MB, IAb 6, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 82, srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 16.

¹⁴⁵ Ve smlouvě o prodeji majetku se Šimonem Dalibohem je to takto: „...robotování, pojezd i všeho bezprávního přimýšlení mají oni měšťané prázdni býti...“ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 134r, srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 17

¹⁴⁶ Za to, že spolu s Janem z Vartemberka byli největší oporou katolictví v kraji, jim Zikmund udělil řadu odměn – Jan získal do zástavy panství Bězděz a Rohozec. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 70.

privilegiu zaručil obyvatelům majetkovou svobodu díky právu kšaftu¹⁴⁷ a odúmrtí¹⁴⁸ po vzoru práv města Nymburka.¹⁴⁹

Tato listina však v průběhu 15. století podlehla zkáze, a proto Boleslavští roku 1493 požádali novou vrchnost Ctibora Tovačovského z Cimburka o její obnovení a doplnění. Privilegium z roku 1417 se týkalo výhradně obyvatel města, ne předměstí a Podolce, proto byli v následující konfirmační listině zahrnuti i tito obyvatelé. Další doplnění se doslovně týkalo možnosti odkázat majetek movitý i nemovitý nejenom mužskému, ale i ženskému příbuznému.¹⁵⁰

V dubnu 1420 houf orebitů táhnoucích na Prahu vypálil klášter Hradiště ležící v blízkosti Mladé Boleslavi. Mnichům, kteří stačili včas uprchnout, poskytl ochranu Jan z Michalovic na hradě Bezděz.¹⁵¹

Vztah města a vrchnosti se vyřešil až po skončení husitských válek. Janův následovník Petr z Michalovic roku 1436 uzavřel s obyvateli mír a umožnil jim volně se stěhovat. Toto právo se však výslovně týkalo jen obyvatel města a předměstí, neplatilo pro Podolec.¹⁵²

Další vzrůst svobod obyvatel na poli soukromoprávním dále rozšiřuje privilegium Johanky z Krajku z počátku 16. století. Umožnilo obyvatelům prodávat své domy nebo statky pod podmínkou, že nové majitele schválí konšelé města.¹⁵³

¹⁴⁷ Právo kšaftu znamenalo možnost sepsat poslední vůli a komukoliv odkázat majetek.

¹⁴⁸ Právo odúmrtí měl panovník, kterému připadal všechnen majetek, když zemřelý nezanechal dědice. O právu kšaftu a odúmrtí Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst*, II. díl, s. 14.

¹⁴⁹ O přesném znění původní listiny můžeme jen spekulovat, protože se nedochovala. Její obsah pochází z originálu konfirmace této listiny Ctiborem Tovačovským z Cimburka z roku 1493. Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 1179.

¹⁵⁰ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 140v, srov. NK ČR, XVII.IE.47: *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův, a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 11, Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 839.

¹⁵¹ *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 69.

¹⁵² Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 137.

¹⁵³ Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst*, I. díl, s. 49

10. Privilegia hospodářského charakteru

10.1 Trhové právo

Významným prvkem umožňující další rozkvět středověkých měst byla městská práva podporující ekonomiku. Jedním z nejdůležitějších práv v této oblasti bylo privilegium trhové, které vlastnil panovník a ten jej propůjčoval městům, klášterům nebo šlechticům. Trhy regulovaly hospodářský život ve městech především v zájmu domácích obyvatel, řemeslníků a obchodníků. Existovalo jich několik druhů, nejnižší formou byly svobodné nebo týdenní trhy, které se konaly za účelem zásobovat město potravinami z nejbližších vsí. Ve velkých městech se konaly zvláštní trhy obilné, ovocné, masný, koňské nebo dobytčí. Nejběžnějším projevem oblastního trhu byl pak trh výroční neboli jarmark, konající se díky staré zvyklosti nebo díky zisku trhového privilegia od panovníka.¹⁵⁴

Právo trhu měla již osada na Podolci a to od roku 1318, kdy ho získal darem od Jana Lucemburského její majitel, Beneš z Michalovic.¹⁵⁵

Boleslavská vrchnost Jan starší z Michalovic¹⁵⁶ chtěl pozdvihnout hospodářský význam přeneseného města a podpořit obchod, a proto král Václav IV. na Janovu přímluvu udělil městu roku 1391 osmidenní výroční trh na den Nanebevzetí panny Marie.¹⁵⁷

O sto let později, v roce 1493, udělil obyvatelům Vladislav II. Jagellonský na žádost Ctibora Tovačovského z Cimburka druhý, tentokrát koňský a dobytčí trh,

¹⁵⁴ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 253, srov. Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*, s. 77, Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst*, I. díl, s. 591.

¹⁵⁵ *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 60, srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 4, Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavě*, I. díl, s. 8.

¹⁵⁶ Jan starší z Michalovic byl vnukem Jana řečeného Ješka z Michalovic, který přenesl město v roce 1334.

¹⁵⁷ Latinský originál Čelakovský, J.: *CIM II*, s. 827, srov. český přepis KNM, IG 21 *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 129, NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 57. Privilegium trhu získala od Václava IV. roku 1401 také Bělá pod Bezdězem, trh začínal na svatodušní úterý a trval 10 dní. Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 267. Podobnou cestou jako Mladá Boleslav získaly právo trhu i Benátky nad Jizerou. Původní vesnice ležela na břehu Jizery u obchodní stezky z Prahy do Lužice a počátkem 14. století se stala hrazeným městečkem s právem trhu. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 64.

každoročně trvajících osm dní od pondělí¹⁵⁸ Nanebevzetí páně.¹⁵⁹ Oba trhy se konaly na hlavním náměstí (dnes Staroměstské), které vzniklo v sousedství hradu poté, co byla tržní osada z Podolce přesunuta na skalnatý ostroh. Díky dvěma týdenním trhům bylo město v pravidelném spojení s okolními obcemi.

10.2 Clo a mýto

Mladá Boleslav se nachází nad středním tokem řeky Jizery, která již od pravěku sloužila jako komunikační tepna. Ve středověku městem zároveň procházela tzv. Žitavská cesta.¹⁶⁰ Ta vedla z Prahy přes Starou Boleslav, Benátky nad Jizerou, Mladou Boleslav, Mnichovo Hradiště, Český Dub/Mimoň, Jablonné v Podjéštědí do Žitavy a spojovala tak Čechy s Horní Lužicí.¹⁶¹

Z tohoto důvodu se město jevílo jako ideální místo pro vybírání cel a mýta. Právo na jejich vybírání získala již roku 1318 osada na Podolci. Beneš z Michalovic dostal k trhovému právu zároveň i povolení na vybírání cla. Od 14. století byla Mladá Boleslav obehnaná městským opevněním. Uvnitř hradeb se nacházelo vlastní město, předměstí nebyla opevněna vůbec. Dvnitř hradeb se vstupovalo třemi branami – Pražskou a na ni navazující Svatovítskou, vedoucí na Podolec, Klášterskou, směřující na Karmel, a trojitou Svatojánskou nebo jinak nazvanou Novoměstskou, na nichž byla zároveň cla vybírána.¹⁶² Žitavská cesta do města vcházela branou Pražskou a vycházela zpočátku branou Železnou a později branou Klášterskou k mostu přes Jizeru.¹⁶³

Mýtné se v Mladé Boleslavi vybíralo až od roku 1502, kdy pán města Adam Tovačovský z Cimburka zažádal Vladislava II. Jagellonského o povolení ho vybírat

¹⁵⁸ Svárovský uvádí úterý, ale v pramenech je však pondělí.

¹⁵⁹ Čelakovský, J.: *CIM II*, s. 824, srov. KNM IG 21 SATB, s. 131 v, NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 58, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 33.

¹⁶⁰ Do roku 1334 procházela cesta osadou na Podolci. Podrobněji o Žitavské stezce Vávra, I.: *Žitavská cesta*. In: *Historická geografie*, 12, 27-93, 1974.

¹⁶¹ Vávra, I.: *Žitavská cesta*. In: *Historická geografie*, 12, s. 30, 1974.

¹⁶² Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 31, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 79, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 5-6.

¹⁶³ Vávra, I.: *Žitavská cesta*. In: *Historická geografie*, 12, s. 41, 1974.

ze všech vozů, které pojedou do města. V listině je dále uvedeno, aby město vybrané peníze použilo na opravování mostů přes Jizeru a Klenici.¹⁶⁴

O šest let později, v roce 1508, se Johanka z Krajku vzdala svého výsadního práva na výnosy z cel ve prospěch Boleslavi výměnou za povinnost opravovat cesty procházející skrz Michalovice, přes Boleslav až ke Kosmonosům.¹⁶⁵ Tím se zbavila povinnosti starat se o cesty, ale v budoucnu jí to přineslo mnoho problémů, včetně náboženských ústrků ze strany katolické šlechty. Roku 1508 zemřel také Jan ze Šelmberka a celý jeho majetek zůstal pouze v rukou Johanky. Nepříznivou atmosféru mezi šlechtou vyvolal Svatojakubský mandát Vladislava II., který zakazoval veškerou činnost Jednoty bratrské. O Johance se vědělo, že je Jednotě velmi nakloněná. A následkem těchto okolností se zde objevily tendence zabrat michalovický majetek. Strategie hlavního iniciátora Albrechta z Kolovrat, v té době nejvyššího kancléře Království českého, byla oblehnout jeden z Johančiných hradů. Paní z Krajku však bleskově zareagovala, hrad vojensky obsadila a zároveň na její obranu vystoupili další příslušníci šlechty z Hradeckého, Litoměřického a Chrudimského kraje, což Albrechta donutilo rezignovat. Po jeho smrti v roce 1510 v útocích na Johanku pokračovala další dva roky zůstanuvší vdova, Kateřina z Kolovrat. Další spory s mladoboleslavskou paní se týkaly cel, která neoprávněně vybírali kolovratští úředníci.¹⁶⁶ Johanka se s rozepří obrátila na zemský soud, kam se Kateřina z Kolovrat odmítla dostavit, „protože prý není povinna se zodpovídat kacířce.“¹⁶⁷ Spor došel tak daleko, že „si paní z Krajku stěžovala u krále, který jí v roce 1512 vydal otevřený list, kde potvrdil její práva z titulu stavovské příslušnosti a stanovil, že má nárok se hájit proti bezprávím a pomluvám a kdyby s ní měl někdo

¹⁶⁴ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 131r., srov. NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 59, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 33-34, Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benátského*, s. 292.

¹⁶⁵ Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 1064, srov. *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 25.

Za vlády Jindřicha z Michalovic (1437-1468) Bělé pod Bezdězem se bělské výnosy ze cla dělily mezi vrchnost a obec. Dosvědčuje to Jindřichova listina z roku 1466, v níž je uvedeno, že Bělští ze svých vozů nemusí platit při vjezdu do města clo, ale vezou-li své zboží na cizích vozech, musí platit clo jak vrchnosti, tak i obci. Cizí kupci musí samozřejmě platit obě cla. Šimáček, F.: *Paměti Bělé pod Bezdězem*, s. 113.

¹⁶⁶ Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 81.

¹⁶⁷ Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 81.

*spor, má ji řádně předvolat k soudu; naopak i ona může žalovat spornou stranu, protože je řádnou obyvatelkou země. Kdyby se ale podle zákonů země nechovala (dobře věděl o jejím vztahu k českým bratrům), může panovník své rozhodnutí změnit.*¹⁶⁸ Johanka ve sporech hájila zájmy měšťanů, kterým, jak jsem již zmiňovala, výnosy z cel zcela podstoupila. V roce 1512 se v důsledku rozepří dobrovolně rozhodla předat celý majetek svému bratrovi Kunrátovi z Krajku.¹⁶⁹

10.3 Právo skladu soli

Sůl byla jedním z nejvýznamnějších obchodních artiklů středověku. Do zemí Koruny české byla přivážena několika způsoby. Jednak cestou po Labi z Míšně do Litoměřic, do Ústí nad Labem, menší měrou do Mělníka a Mostu, pak také po souši z alpských zemí, konkrétně z Halle, přes Pasov do Prachatic. Od počátku 16. století byla sůl dovážena především ze Žitavy, kde byl roku 1511 postaven tzv. Salzhaus, jedno z největších uložišť soli ve středověku a raném novověku v Evropě.¹⁷⁰

Právo na solní monopol měla zprvu jen královská města, poddanská města ho získala později v 15. století.¹⁷¹ Výnosy ze soli přinášely soustavné množství peněz do pokladny pána města, a proto mezi mnohými výsadami zaujímá jedno z předních míst listina, jíž 1443 Jindřich Kruhlata z Michalovic uděluje městu právo skladu soli.¹⁷² Důvody, které ho k tomu vedly, vysvětluje v listině. Město bylo zničené po husitských válkách až do takové míry, že nebylo schopné vrchnosti platit daně a poplatky. Díky výnosům z obchodování se solí se mělo lépe zotavit z válečných škod.¹⁷³ Mladá Boleslav nebylo jediné poddanské město v regionu s tímto právem. Od 15. století drželo solní monopol také město Turnov, jeho majitel Adam

¹⁶⁸ Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 82.

¹⁶⁹ Nováková, S.: *Krajířové z Krajku*, s. 82.

¹⁷⁰ Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst*, II. díl, s. 485.

¹⁷¹ Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst*, II. díl, s. 489.

¹⁷² Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 35, srov. *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 34.

¹⁷³ *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 5.

Tovačovský z Cimburka byl zároveň vlastníkem Mladé Boleslavi.¹⁷⁴ Jako roční daň museli obyvatelé Turnova odvádět Tovačovským dva soudky soli.¹⁷⁵

Mladoboleslavské právo později, roku 1503 potvrdil a rozšířil Jan ze Šelmerka a z Kosti svým nařízením, že město nemusí dávat sůl jako panskou dávku do panských dvorů.¹⁷⁶

Obchod a sklad soli přinášel do městské pokladny velké zisky, ale jak přesně velká částka to byla, není ve vymezeném období nikde zapsáno. Důchodní registra, kde příjem za soudkovou sůl nalezneme, jsou datována až rokem 1595.¹⁷⁷

10.4 Řemesla a privilegia s nimi spojená

Základním pilířem středověkých měst byla řemesla. Městské prostředí řemeslníkům poskytovalo lepší podmínky pro rozvoj jejich živností, na druhou stranu kladla vysoká konkurence zvýšené nároky na kvalitu provedené práce. Počet řemesel naznačoval výrobní vyspělost města a převažovala mezi nimi řemesla potravinářská.

Jako celek byla řemesla a obchod ve městě chráněna mílovým právem, které zaručovalo, že v určitém okruhu za hradbami nebude nikdo provozovat tytéž řemesla a obchody. Listina udělující mílové právo obyvatelům Mladé Boleslavi podlehla požáru,¹⁷⁸ a proto tehdejší majitel města Ctibor Tovačovský z Cimburka požádal krále Vladislava II., aby jim v roce 1493 právo znovu potvrdil. V privilegiu panovník uvádí, že obnovuje toto právo, protože jim spolu s dalšími listinami shořelo. Které další to konkrétně byly, není uvedeno a ani zároveň neobnovuje platnost žádného jiného práva.¹⁷⁹ Mílové právo se nevztahovalo na všechna řemesla, ale pouze na vaření a prodej piva.¹⁸⁰

¹⁷⁴ Přesný rok získání privilegia není znám.

¹⁷⁵ Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst*, II. díl, s. 490.

¹⁷⁶ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 128r.

¹⁷⁷ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 35.

¹⁷⁸ Bělá pod Bezdězem získala mílové právo již při svém založení v roce 1337, proto se domnívám, že Mladá Boleslav ho získala po svém přenesení v roce 1334 nebo dokonce dříve.

Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 254.

¹⁷⁹ O tom, kdo poprvé mílové právo městu udělil a kdy, jsem nenašla v pramenech ani sekundární literatuře žádné zmínky. Mladá Boleslav ho tedy pravděpodobně užívala od roku 1334 podle vzoru

Pramenné doklady o rozvoji řemesel v Mladé Boleslavi pochází již z první poloviny 14. století. Listinou z roku 1334 Jan z Michalovic nejen, že přenesl město, ale i prodal svým poddaným do dědičného držení za 60 kop grošů českých 30 masných,¹⁸¹ 20 ševcovských, 24 pekařských a 12 soukenických krámů.¹⁸²

Řemeslníci příbuzných oborů byli sdružováni do cechů, jejichž základní ekonomickou funkcí byla regulace cen uvnitř cechu i mimo něj. V čele každého cechu stál cechmistr volený členy cechu a potvrzovaný městskou radou. Mezi jeho povinnosti patřilo především střežit výrobní tajemství, vedení cechovních knih a registratur. Cechy měly také svá privilegia, která si nechávali potvrzovat listinami od vrchnosti.¹⁸³

Nejstarší zmínky o cechovní organizaci pochází z 15. století, týkají se největšího cechu, který tvořili soukeníci.¹⁸⁴ Další cechy spolu tvořili mlynáři, pekaři a perníkáři a jiný cech spojoval ševce a koželuhy. Řemeslníci provozovali své živnosti v domech na dnešním Staroměstském náměstí, které i před četné přestavby zachovaly svůj tvar dodnes.¹⁸⁵ Domovní parcely byly velmi úzké a zastavěné do hloubky, v přední části býval krám nebo živnost a v zadní části pak byly dílny

práv města Nymburka, který obnovené mílové právo získal od Jana Lucemburského roku 1327. Nymburské mílové právo Čelakovský, F.: *CIM II*, s. 252. Potvrzení mílového práva KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 130v, NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 59, Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 823.

¹⁸⁰ Potvrzení mílového práva KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 130v, NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 59, Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 823.

¹⁸¹ Pro porovnání měla Bělá pod Bezdězem podle zakládací listiny z roku 1337 masné krámy pouze tři. Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 264

¹⁸² KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 120 v, NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 1, Čelakovský, J.: *CIM II*, s. 282, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 156, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 25, Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavě*, I. díl, s. 9.

¹⁸³ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, s. 247, srov. Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 254, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 25, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 159.

¹⁸⁴ Soukenictví bylo nejvíce provozované řemeslo v Bělé pod Bezdězem. Roku 1494 zakázali Boleslavští vozit do města cizí sukno, jen pro bělené kupce a jejich sukno platila výjimka, protože oba města měla stejnou vrchnost – Ctibora Tovačovské z Cimburka. Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 258.

¹⁸⁵ Důkazy o řemeslnické činnosti přinesly archeologické nálezy technických zařízení (např. pecí) nebo odpadu kovářské výroby. Strusky nalezené na Staroměstském náměstí měly hmotnost 370g a pocházely z vrstvy 12. století. Waldhauser, J.: *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*, s. 16.

s potřebnými prostory pro domácí hospodářství.¹⁸⁶ Výjimku představovaly masné krámy, ty se ve městě sdružovaly v jenom místě, jež dodnes nese jejich název Masná ulice.¹⁸⁷

Každý měšťan provozující krám, z něj musel vrchnosti odvádět roční plat jednu kopy grošů českých.¹⁸⁸ Řezníci navíc platili naturální daň ve formě loje, kterého odváděli vrchnosti ročně 30 kamenů. Řeznický cech byl dále povinen posílat ročně na hrad jedno vykrmené tele.¹⁸⁹ Mimo běžné řeznické krámy existovalo ještě dalších osm huntýřských,¹⁹⁰ ze kterých se platila roční daň 16 kop grošů českých.¹⁹¹

Stejně jako v jiných městech se i v Mladé Boleslavi množily stížnosti na nepoctivost řemeslníků a obchodníků – na špatnou váhu, vysoké ceny, nekvalitní zboží. Rozpory mezi řemeslníky město samo nevyřešilo, a tak spor musela rozhodnout vrchnost. Roku 1516 řešil Kunrát z Krajku stížnost obyvatel na předražování masa. Ustanovil proto stálou komisi složenou z osmi měšťanů ze všech městských čtvrtí, která na řezníky dohlížela. Současně fungovala také jako jateční komise, protože jen s jejím povolením smělo být poráženo. Od tohoto nařízení pak bylo povinností řezníků dvakrát do týdne vyvěsit veřejně své maso, jehož váha musela být jednotná. Úřad a komise také ustanovily prodejní dobu. V případě neuposlechnutí hrozilo každému potrestání. Jestliže řezníci porušili řád, museli na svůj náklad zavolat huntýře, aby místo nich poráželi dobytek a prodávali maso a sami tak přišli o výtěžek.¹⁹²

Spory mezi sebou vedli také boleslavští obuvníci. Ti se postupně rozdělili na novoševce, vyrábějící novou obuv, a staroševce, tzv. přištipkáře, kteří boty pouze opravovali.¹⁹³

¹⁸⁶ Mladoboleslavsko v proměnách času, s. 79, srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 11.

¹⁸⁷ Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 138.

¹⁸⁸ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 26.

¹⁸⁹ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 26.

¹⁹⁰ Huntýři byli neplnoprávní řezníci, kteří přivázeli z okolí města dobytek či maso na prodej v tzv. huntech - vozících, kárách.

¹⁹¹ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 26.

¹⁹² SOKA, AM MB, IBa 1, srov. Svárovský, srov. E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 26, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 160.

¹⁹³ Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 160., srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 26.

10.5 Várečné právo

Právo vařit pivo patřilo mezi významná středověká privilegia a těm, kteří ho vlastnili, přinášelo velké finanční zisky. Pro jeho výrobu bylo zapotřebí ječmene, pšenice a mohl ho vařit každý měšťan. Místní pivní monopol chránil ceny lokálního piva tím, že ceny piv dovážených, byly podstatně vyšší.¹⁹⁴

Mladoboleslavští obyvatelé drželi právo vaření piva od roku 1334, kdy ho získali od Jana z Michalovic.¹⁹⁵ Podle tohoto privilegia byl každý měšťan oprávněn vařit si pivo, což způsobovalo časté rozepře, proto koncem 15. století vznikla organizovaná společnost živnostníků-sladovníků, která měla sporům zabránit.¹⁹⁶

O výhodnosti a potřebě vařit pivo svědčí také fakt, že v druhé polovině 15. století mezi dvěma částmi města, Podolcem a Ptákem, vyrostla celá městská jednotka, samostatně vedená v městských důchodních registrech pojmenovaná Sladovny. V nejstarších gruntovních zápisech z roku 1475 můžeme například najít zápisy majitelů sladoven.¹⁹⁷

Velký spor o vaření a šenkování piva se odehrával během roku 1516, kdy obyvatelé Starého města žádali pivní výsadu jen pro svou čtvrť, proti čemuž protestovali předměstští (budoucí obyvatelé Nového města)¹⁹⁸ a obyvatelé z Podolce, protože požadovali totéž. Rozepři rozsoudil Kunrát z Krajku svým nařízením, aby obyvatelé z Podolce a předměstí vařili množství pivo jen pro svou potřebu, ne proto,

¹⁹⁴ Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*, srov. Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 191., Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 29.

O pivu podrobněji Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst*, II. díl, s. 303-354.

¹⁹⁵ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 120 v, NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 1, Čelakovský, J.: *CIM II.*, s. 282, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 156, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 29, Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavě*, I. díl, s. 9.

¹⁹⁶ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 29.

¹⁹⁷ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 29.

¹⁹⁸ V privilegiiích vždy vrchnost jasně rozlišovala obyvatele dle místa jejich bydliště. „Obyvatelé města“ byli ti, kteří žili uvnitř hradeb, „obyvatelé předměstí“ byli obyvatelé severně před hradbami (předměstí bylo roku 1528 Ferdinandem I. právně ustanoveno jako Nové město a bylo součástí Mladé Boleslavi. Získalo svá živnostenská práva a dva trhy)

aby ho prodávali. Kdo by tento příkaz dovolil porušit, musel by zaplatit pokutu a měl by zákaz vaření piva do konce života.¹⁹⁹

10.6 Voda pro město

Města logicky vznikala v blízkosti vodních toků a Mladá Boleslav nebyla výjimkou. Původní osada na Podolci měla zásobování vodou nejjednodušší, protože ležela v blízkosti řeky Jizery. Město, později přenesené na ostroh, už to tak jednoduché nemělo. Voda, která se nahoru do města nosila, nebyla jen z řeky, ale také pocházela z pramene ve skále pod hradem. K prameni byly vybudovány schody, ve staročeštině stupně, a daly tak prameni jméno – Podstupenský.

S postupným rozrůstáním města a počtu jeho obyvatel vyvstávala nutnost zavést do města vodovod. Roku 1496 nechal Adam Tovačovský z Cimburka zbudovat dřevěnou vodárenskou věž nad Podstupenským pramenem a voda do města byla vyzdvihována čerpadlem poháněným vodním kolem nedalekého mlýna. Mezi povinnosti mlynáře pak patřilo udržovat pramen v řádném stavu.²⁰⁰

Pramenným důkazem o vodě ve městě před rokem 1500 je výsadní listina Jana ze Šelmberka z roku 1503, kde doslovně uvádí, že voda byla do Mladé Boleslavi přivedena za panování Adama Tovačovského z Cimburka. Tato listina je zároveň smlouvou o poplatcích za vodu. Každý dům musel platit vodní dávku 3 groše každý rok na sv. Jiří.²⁰¹

¹⁹⁹ SOkA, AM MB, IAC 2, srov. KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 138 v, srov. NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 36, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 29.

²⁰⁰ Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 185, srov. Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 30.

²⁰¹ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 129 v, srov. NK ČR, XVII.IE.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 19, Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 30.

11. Náboženská privilegia

Náboženství a víra hrály ve středověku klíčovou roli a pro společnost byla církev nezbytná. Zvláště patrná je její funkce ve městech, kde tvořila nepostradatelnou složku kultury. Církev, ať už svou přítomností v podobě kostelů, klášterů a duchovních, nebo nepřítomná, zasahovala do životů obyvatel po celý jejich život. Instrukce církve byla také pojítkem mezi vrstvami poddanských a aristokracie.

Během husitské revoluce majitelé Mladé Boleslavi páni z Michalovic vyznávali víru katolickou, jak jsem již zmiňovala v kapitole Páni z Michalovic. Když obyvatelstvo roku 1421 vypovědělo své vrchnosti poslušnost a vpustilo husitská vojska do města, vojsko zdevastovalo obě johanitské komendy a vypálilo minoritský klášter. Michalovicové museli dočasně rezignovat na svůj majetek a přebývali na hradě Bezděz. Jan sice ztratil Mladou Boleslav, ale v témže roce dobyl Bělou.²⁰²

V druhé polovině 20. let 15. století se do oblasti Pojizeří dostal husitský hejtman Jan Čapek ze Sán. V následujících letech procházela krajem husitská vojska a v roce 1432 bylo Boleslavsko pevně ovládáno husitskými hejtmany. Situace se fakticky nezměnila ani po bitvě u Lipan 1434 a ještě v prosinci téhož roku se hejtmané a zástupci města účastnili sněmu tábořské strany. Husitské jednotky i nadále okupovaly některé pojizerské hrady.²⁰³

Situaci uklidnil a vyřešil až syn Jana z Michalovic, Petr. Roku 1436 na Bezdězu vydal listinu, kterou uzavřel smír s městem. Obyvatelům města byla přiznána náboženská svoboda, směli svobodně vyznávat víru podobojí. Petr se listinou dovolává na totožné privilegium, které udělil Zikmund Lucemburský pražským městům.²⁰⁴

Už za husitských válek z Mladé Boleslavi uprchli téměř všichni katolíci a díky Petrovu privilegiu jejich majetek připadl městu. Ti zbývající měli možnost buď přestoupit na víru podobojí, jinak se na základě listiny museli z města vystěhovat.²⁰⁵

²⁰² Jan z Michalovic Bělou dobyl v květnu a v říjnu ji opět ztratil. Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*, s. 209.

²⁰³ Mladoboleslavsko v proměnách času, s. 70.

²⁰⁴ Čelakovský, J.: *CIM I*, s. 216.

²⁰⁵ Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 136., srov. KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 121r, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých, pánův sobě nadané mají*

Skladba obyvatelstva se oproti době před husitskými válkami změnila. Všichni bez výjimky vyznávali kališnickou víru. Od roku 1436 také směli být do města přijímáni pouze kněží podobojí, definitivně tak zmizel katolický klérus.

Pečeť kromě jiných přitisknul na listinu také Bohuš z Klinštejna, již výše zmiňovaný tábořský hejtman Mladé Boleslavi.²⁰⁶ Výsada Petra z Michalovic je důkazem, jak moc vzrostla váha českých měst během husitských válek. Páni z Michalovic museli udělat značné ústupky, aby se mohli vrátit zpět k moci. V následujících letech rozšířila řady svých členů Jednota bratrská, která se města dostala záhy po svém vzniku díky Janovi Tovačovskému z Cimburka.²⁰⁷

Velké náboženské spory zaznamenaly dějiny Mladé Boleslavi na počátku 16. století, kdy město patřilo Johance z Krajku a Janovi ze Šelmberka. Český král Vladislav II. Jagellonský se jako katolík snažil posílit svou moc a roku 1503 do vrchních zemských úřadů dosadil místo původních utrakvistů horlivé katolíky – nejvyšším kancléřem byl Albrecht z Kolovrat, úřad nejvyššího purkrabí zastával Jindřich z Hradce a nejvyšším sudím se stal Půta z Rýzemberka. Dne 10. srpna 1503 král zahájil pronásledování Jednoty bratrské vydáním ostrého mandátu. Ihned na to zareagovali páni Mladé Boleslavi a vydali konfirmaci privilegia Petra z Michalovic z roku 1436 o náboženské svobodě.²⁰⁸ Listina přímo neuvádí jméno Jednoty bratrské, ale její text zaručuje, že do města budou přijímáni pouze utrakvističtí kněží. Skrytě tedy podporovala a upevňovala pozici Jednotě ve městě.²⁰⁹

Okamžitě reagovali také sami bratři, vydali Apologii, spis adresovaný králi na obranu bratrského učení. Tiskem vyšla 1511 v Norimberce, později v Mladé Boleslavi v letech 1518 a 1521.²¹⁰

(1334-1503), s. 2, Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavi*, s. 14, Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 17.

²⁰⁶ Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 136, srov. KNM IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 121r, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých, pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 2.

²⁰⁷ *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 74, srov. Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*, s. 18.

²⁰⁸ KNM IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 126 r., srov. NK ČR, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých (1334-1503)*, s. 26.

²⁰⁹ Molnár, A.: *Boleslavští bratři*, s. 58.

²¹⁰ Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*, s. 38.

Svatojakubský mandát, vydaný králem v roce 1508, přímo zakazoval českobratrskou konfesi. Nařizoval uzavřít bratrské sbory a příslušníci Jednoty byli pronásledováni. Johanka z Krajku mandát neuznávala a veřejně se proti němu postavila opětovným obnovením městských náboženských privilegií. V listině z roku 1511, jež neuvádí místo vydání, potvrzuje přijímání podobojí a zakazuje katolické kněží ve městě. Zároveň privilegiem potvrdila další soukromoprávní výsady (volnost stěhování obyvatel nebo svobodu v prodeji majetku), všechna tato práva obsahovala náboženskou podmínku.²¹¹

Johanka z Krajku v roce 1512 předala celé panství svému bratru Kunrátovi z Krajku. Roku 1519 potvrdil městu všechna privilegia a v listině zdůrazňoval, aby neslibovali poddanství nikomu, kdo jim předem nezaručí náboženskou svobodu.²¹² Zároveň výsada podporuje Jednotu bratrskou. Pro obyvatele Mladé Boleslavi bylo toto privilegium tak důležité, že si jej nechali potvrdit od purkmistra a rady spojených Měst Pražských.²¹³

Potvrzení práva vyznání víry podobojí vždy v konfirmačních listinách zabírá přední místo. Jestliže by nová vrchnost nedodržovala či ohrožovala výsady měšťanů, měli právo se proti tomu bránit právními prostředky.²¹⁴ Od konce 15. století se náboženství stává v Mladé Boleslavi stále silnějším a posléze dominantním.

12. Závěr

Cílem předkládané práce bylo zachytit dějiny Mladé Boleslavi do roku 1526 a analyzovat vliv městských privilegií na jeho rozvoj. Na základě rozboru relativně široké pramenné základny se to podařilo. Velkou měrou k tomu přispěla také bohatá sekundární literatura, která je v regionu ojedinělá. Žádné jiné město v kraji nevykazuje tak hlubokou, detailní a dopodrobna zpracovanou historii.

²¹¹ Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 1101.

²¹² Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 1187, srov. *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých, pánův sobě nadané mají (1334-1503)*, s. 36.

²¹³ KNM, IG 21, *Sborník Adama Tesacia Brodského*, s. 145r.

²¹⁴ V listině Johanky z Krajku z roku 1511 je to konkrétně formulováno „Kdyby toho nezachovala (přijímání podobojí), dává Boleslavským právo, že mohou u Pražanů nebo jiných podobojí ze tří stavů hledati pomoc a obranu aneb sami se tomu na odpor postaviti bez porušení zákona aneb slibu poddanského.“ Čelakovský, J.: *CIM III*, s. 1101, srov. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 81.

Mladá Boleslav patřila ve středověku mezi poddanská města a díky tomu získávala městské výsady především od svého majitele, v menší míře od panovníka. Proměna z hradiště v sídelní jednotku s městskými právy proběhla v třetím desetiletí 14. století za vlády rodu pánů z Michalovic. Největší rozkvět města nastal až za následující vrchnosti Tovačovských z Cimburka a hlavně Krajířů z Krajku.

Všechna udělená privilegia Mladé Boleslavi položila základy městu, které bylo jedno z nejvýznamnějších v 16. století. Svůj podíl na tom mají v první řadě náboženská a ekonomická privilegia, získaná od pánů z Michalovic. Od roku 1334 drželi obyvatelé všechna městská práva, jimiž se řídilo královské město Nymburk, a postupem času získávali privilegia další. V roce 1391 udělil král Václav IV. na žádost Jana z Michalovic právo pořádat výroční trh. Tentýž Michalovic také udělil svým poddaným v roce 1417 další důležité právo možnost svobodně odkazovat majetek.

Klíčové privilegium pro nekatolickou Mladou Boleslav tvoří listina o náboženské svobodě Petra z Michalovic z roku 1436. Je důkazem, jak silně vzrostla politická váha českých měst po husitských válkách. Město ovládali husitští hejtmané a převzít moc zpět mohli Michalovicové jen za cenu velkých ústupků. Výsada nejen, že přiznává měšťanům právo vyznávat víru podobojí, ale zároveň umožňuje svobodné stěhování obyvatel, čímž uvolňuje poddanskou závislost na vrchnosti a rozšiřuje samosprávné pravomoci města. Od získání této výsady se měšťané vždy při změně majitele zasazovali o to, aby jedním z prvních confirmovaných práv, bylo privilegium potvrzující utrakvistickou víru.

Od roku 1468 město patřilo rodu Tovačovských z Cimburka. Po smrti posledního z rodu Michaloviců, Jindřicha Kruhlaty, připadlo boleslavské panství jeho sestře Magdaleně, provdané za Jana Tovačovský z Cimburka. Nový majitel byl kališník a ihned v roce 1469 potvrdil městu všechna privilegia – právo tržní, mílové, na prodej soli a další. Období vlády Tovačovských dále napomáhalo rozvoji města. V roce 1493 získali Boleslavští právo pořádat druhý výroční trh a právo pečetit červeným voskem. Zásluhou Jana Tovačovského z Cimburka přišla na území Boleslavska Jednota bratrská. Tento rod držel Mladou Boleslav až do roku 1502, kdy se město stalo majetkem posledního šlechtického rodu, který jej vlastnil, Krajířů z

Krajku. Vdova po Janu Tovačovském Johanka z Krajku se provdala za Jana ze Šelmberka, majitele blízkého kosteckého panství. Nový pán Boleslavi, ač katolík, byl v otázce víry velice tolerantní. Roku 1503 oba manželé potvrdili všechna předchozí privilegia a město získalo ještě další nové – výnosy ze cla.

Náboženství se od konce 15. století stalo ve městě dominantním. Značná podpora Jednoty bratrské vrchností způsobila, že se město stalo postupem času jejich hlavním střediskem a sídlem biskupů. Johanka z Krajku poskytovala Jednotě ochranu především tím, že opakovaně potvrzovala náboženskou svobodu ve městě i přes vydání Svatojakubského mandátu Vladislavem II., který její činnost zakazoval. Tento postoj Johanku uvedl do sporů s ostatními šlechtickými rody, a proto předala panství do rukou svého bratra Kunráta z Krajku.

Následující 16. století lze právem označit za jednu z nejvýznamnějších etap ve vývoji města, dobu jeho největšího kulturního a hospodářského rozvoje. Předpoklady pro to lze najít ve středověku, kdy díky právu náboženské svobody měla Mladá Boleslav punc významného města, který dále význam stále sílil, přesto že to bylo v rozporu s katolickým rodem Jagellonců. Jen díky uděleným privilegiím v roce 1595 hladce dosáhla povýšení na královské město, avšak jeho slavnou éru zastavila bělohorská bitva.

13. Seznam zkratek

NK ČR = Národní knihovna České republiky

KNM = Knihovna národního muzea

SOkA = Státní okresní archiv

MA MB = Městský archiv Mladé Boleslavi

CIM = Codex iuris municipalis regni Bohemiae

14. Použité prameny

14.1 Nevydané

Státní okresní archiv Mladá Boleslav

Fond: Městský archiv Mladé Boleslavi

Signatury

- IAa 1 – IAa 14 (městská privilegia)
- IAb 1 – IAb 6 (obecní statek)
- IAc 1 – IAc 2 (prohlášení ve prospěch obce)
- IBa 1 (správní záležitosti)
- IIBb 1 (městské knihy – smlouvy)

Národní knihovna České republiky, XVII.E.47, *Vejpisové z obdarování, kteréž obec mladoboleslavská od králův a mnohých pánův sobě nadané mají (1334-1503)*.

Národní knihovna České republiky, IG 21, *Sborník historických a politických dokumentů. Sborník Adama Tesacia Brodského*.

14.2 Vydané

Čelakovský, J.: *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. II. díl, Praha: Tiskárny Ed. Grégra 1895.

Čelakovský, J.: *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. III. díl, Praha: Tiskárny Ed. Grégra 1895.

Národní knihovna České republiky, XIX.B.12, Kezelius Bydžovský, J.: *Kronika mladoboleslavská od Mistra Jiřího [Kezelia] Bydžovského sepsaná : vydáno na oslavu 600. výročí povýšení Mladé Boleslavě na město*. V Mladé Boleslavi: Městská rada mladoboleslavská, 1935.

15. Použitá literatura

- Bareš, F.: *Paměti města Mladé Boleslavě*, I. díl. Mladá Boleslav: Českomoravské tiskařské podniky, 1921.
- Čornej, P.: *Velké dějiny země Koruny české*, V. díl. Praha – Litomyšl: Paseka 2000. ISBN 80-7185-296-1.
- Herčík, K.: *Čtení o Mladé Boleslavi*. 2.rozšíř.vydání. Mladá Boleslav: Kultura města Mladá Boleslav a.s. 2010, ISBN 978-80-254-8459-3.
- Beran, Z.: *Poslední páni z Michalovic: Jan IV. (†1435/1436) a Jindřich II. (†1468)*. České Budějovice: Veduta, 2010, ISBN 978-80-86829-56-2.
- Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*. 2.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.
- Hoffmann, F.: *Středověké město v Čechách i na Moravě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2009, ISBN 978-80-7106-543-2.
- Kejř, J.: *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum 1998, ISBN 80-7184-515-9.
- Krejčík, T.: *Pečeť v kultuře středověku*. Šenov u Ostravy : Tilia, 1998. ISBN 80-7042-499-0.
- Kuča, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl. Praha: Libri 2000. 80-85983-16-8.
- Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*. Díl 3. *Města*. Díl 4. *Venkovský lid. Národnostní otázka*. Praha: Academia 1998-1999, ISBN 80-200-0629-X, 80-200-0699-0.
- Macek, J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha: Argo 2001. ISBN 80-7203-265-8.
- Městecká, S.: *Mladá Boleslav*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-094-1.

Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha: Libri 1997, ISBN 80-85983-34-6.

Molnár, A.: *Boleslavští bratři. Úvod s obrazem Mladé Boleslavě v sobě husitské napsal F.M. Bartoš*. Praha: Kalich v Ústředním církevním nakladatelství Komenského evangelická fakulta bohoslovecká v Praze 1952.

Nechvíle, M. – Prostředník, J.: *Mladá Boleslav – příspěvek k dějinám osídlení na základě výzkumu čp. 99-101 na Staroměstském náměstí*. In: Archeologie ve středních Čechách, 2009, 13, s. 347-450.

Nováková, S.: *Krajířové z Krajku. Z Korutan do zemí České koruny*. České Budějovice: Veduta 2010, ISBN 978-80-86829-51-7.

Sellner, K.: *Dějiny obcí okresu Mladoboleslavského a Benáteckého*. Sebralo a napsalo učitelstvo školního okresu Mladoboleslavského. Mladá Boleslav: učitelská jednota Komenský, 1928.

Sellner, K.: *Podolec. Několik kapitol z dějiny Mladé Boleslavě*. Mladá Boleslav: nákladem Dobročinné obce baráčníků podolských v Mladé Boleslavi 1926.

Strnad, E.: *Boleslavsko. Čtení z kraje středního Pojizeří*. Mladá Boleslav, 1947.

Svárovský, E.: *Mladá Boleslav do bělohorské katastrofy*. Mladá Boleslav: redakce časopisu Mladoboleslavsko a Středočeské tiskárny 1958.

Šimáček, F.: *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. 2. vydání. Bělá pod Bezdězem, tiskárna Čistá 2000.

Šimák, J. V.: *Počátky Boleslavě a Boleslavska*. In: Boleslavan 1, 1927-1927, s. 97–118.

Turek, R.: *„Mladoboleslavská“ listina Oty I*. In: Boleslavica 3. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi, 1994, s. 25–41.

Vávra, I.: *Žitavská cesta*. In: Historická geografie, 12, 27-93, 1974.

Waldhauser, J.: *Archeologická tajemství Mladé Boleslavi*. Liberec: Knihy 555. ISBN 978-80-86660-29-5

Waldstein-Wartenberg, B.: *Markvartici: z historie nejstarší české šlechty z rané doby vlády Přemyslovců*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 2000, ISBN 80-902448-5-8.

Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v 15. a 16. věku. I. díl*. Praha: Matice česká, 1890.

Winter, Z.: *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v 15. a 16. věku. II. díl*. Praha: Matice česká, 1892.

Žemlička, J. 1995: *K dotváření hradské sítě za Břetislava I. „Přemyslovská“ jména v názvech českých a moravských hradů*. In: *Historická geografie* 28, 27–47, 1995.

16. Archivní pomůcky

Svárovský, E.: *Archiv města Mladá Boleslav 1334 - 1945 \1950*. Prozatímní inventární seznam, 1949, s. 402, ev.č. 200.

Svárovský, E.: *Průvodce po fondech a sbírkách okresního archívu v Mladé Boleslavi*. Praha: KNV, 1958.

17. Internetové zdroje

Svoboda, M.: *Majetek johanitského řádu v Čechách ve 12. - 16. století* [online]. 2006 [cit. 2012-06-23]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jaroslav Mezník. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/23741/ff_d/>.

18. Seznam obrazových příloh

1. Listina Jana z Michalovic z roku 1334

Zdroj: <http://programy.mb-net.cz/mb-pravek-novovek/S22.htm>

2. Titulní strana obsahové jednotky o Mladé Boleslavi ve Sborníku Adama Tesacia Brodského

Zdroj: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=2&client=

3. Sborník Adama Tesacia Brodského – opis listiny Jana z Michalovic

Zdroj: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=2&client=

4. Rodokmen Markvarticů

Zdroj: <http://programy.mb-net.cz/mb-pravek-novovek/S11404.htm>

5. Rodokmen Michaloviců

Zdroj: <http://programy.mb-net.cz/mb-pravek-novovek/S21204.htm>

6. Osada na Podolci a přemyslovské hradiště

Zdroj: <http://programy.mb-net.cz/mb-pravek-novovek/M4.htm>

7. Mladá Boleslav za Michaloviců

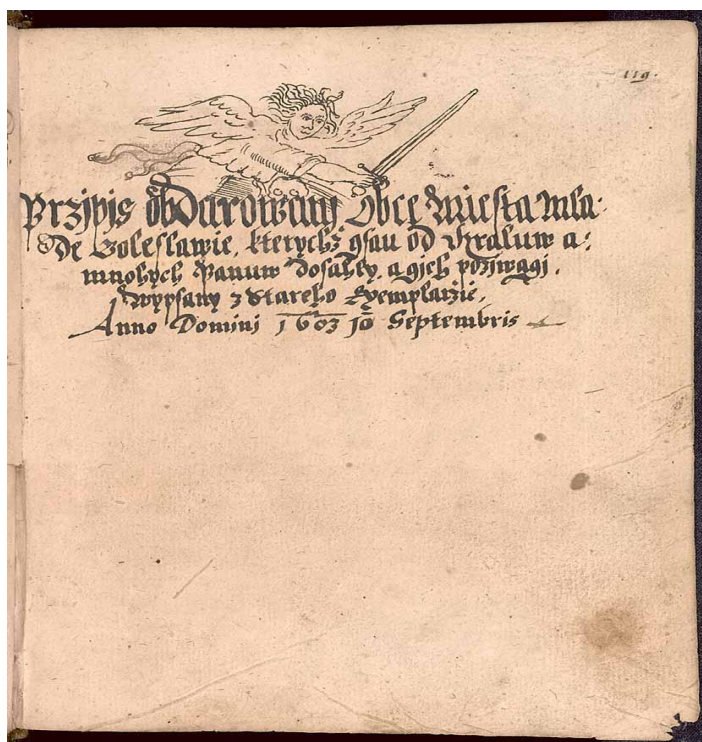
Zdroj: <http://programy.mb-net.cz/mb-pravek-novovek/M5.htm>

8. Pozemkové vlastnictví Mladé Boleslavi v 16. století

Zdroj: <http://programy.mb-net.cz/mb-pravek-novovek/S32601.htm>

Obrazová příloha č. 1: Listina Jana z Michalovic z roku 1333

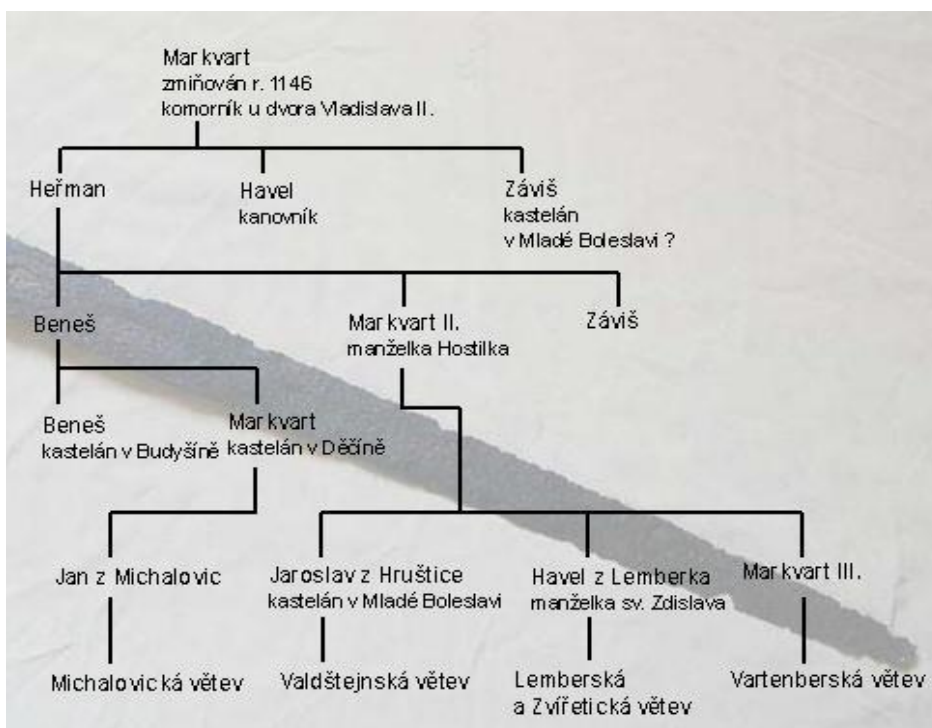

1. Obrazová příloha č. 2: Titulní strana obsahové jednotky o Mladé Boleslavi ve Sborníku Adama Tesacia Brodského

120

Abp Swietšij Duwernoſt k wicem zbeškym
 priložena byla, potnebj gek abg to w Spiš wweđeno bylo
 kterých Swietšij wraňy w oči znowa G. Protos my Dze:
 šek z Michalovic, a Dežizore na ſij, a potomgy Dežizuro na:
 šics na wicneu Damatku to so w ſerw rubez q gednomu
 kazdemu otzra ſine, qatol wistomnyx, tak q wudawcym wzna:
 mok wrozugeme, Je my z Dobre woule na ſij, a ſolu z wramy
 wpaženym a Galdau na ſijs wraťel, Meľo na ſe kterej k do:
 leſlatu mladě gmenuge, z Miľa wrozeneſo wraťeľ q sme a
 poloſily na ſuru kterej se wuher na wroch gmenuge, a tu na wroch
 Meľtanum na ſim Muzeum wpatrym a wozhyrom q Dežizu
 geit, tpeďcaj Matkyc, wramu, wraťuro za Lyk gic dja:
 zu wraťeľo, kterej dau gis za wlače my, wraťeľ q mi, a tpe ge die:
 ſicne Dzeľy a gny wlaďy, wtomu, w wraťeľy q gedny k dze
 wraťeľo, kterej Meľo wraťeľ dja a ma, wraťeľugeme, a dja:
 me wromě tere wraťeľo, kterej wraťeľo na ſe muze qneto moſt:
 by daj a wraťeľeľy, kterej q ma daj, wraťeľeľe. Maľto maľs
 kmet ſim Meľu, a Meľtanum na ſoni wraťeľeľy wraťeľu, qm
 gme daj a wraťeľeľy wraťeľy, w kterej k bymo maľy, kterej w:
 we k nam, a k wraťeľy na ſemu wraťeľeľy, abg gic, wraťeľeľe
 wraťeľy a gny wlaďy. Potom wraťeľeľy wraťeľeľy
 aneb

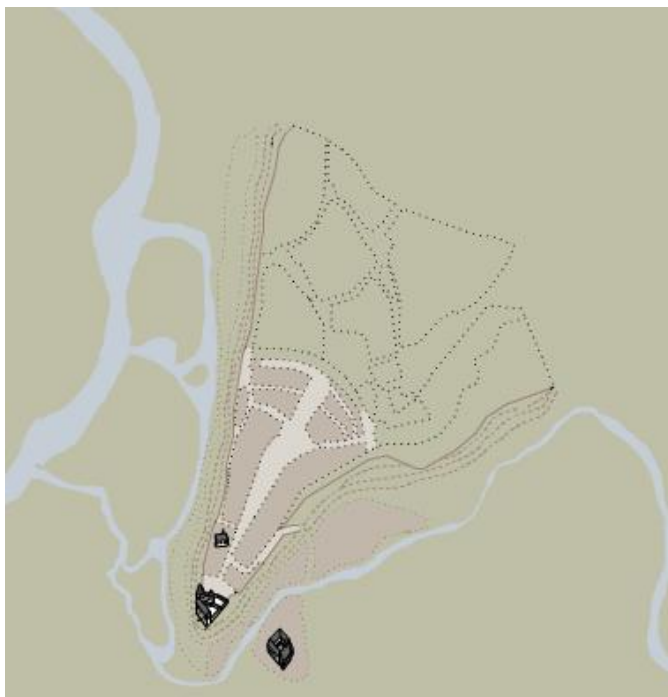
Obrazová příloha č. 3: Sborník Adama Tesacia Brodského – opis listiny Jana
 z Michalovic

Obrazová příloha č. 4: Rodokmen Markvarticů

Obrazová příloha č. 5: Rodokmen pánů z Michalovic

Obrazová příloha č. 6: **Osada na Podolci a přemyslovské hradiště**

Obrazová příloha č. 7: **Mladá Boleslav za Michaloviců**

Obrazová příloha č. 8: Pozemkové vlastnictví Mladé Boleslavi v 16. století

19. Tabulka

Rok, vydavatel a obsah listiny	Státní okresní archiv Mladá Boleslav	Codex iuris municipalis II. a III. díl	Sborník Adama Tesacia Brodského	Vejpisové z obdarování
1334 Jan z Michalovic – přenesení města	•	•	•	•
1391 Václav IV. – bartolomějský jarmark	•	•	•	•
1417 Jan z Michalovic – odúmrť		•		
1436 Petr z Michalovic – přijímání podobojí			•	•
1439 Jindřich Kruhlata z Michalovic – konfirmace privilegií				•
1443 Jindřich Kruhlata z Michalovic – právo kladu soli	•	• 54		

1444 Jindřich Kruhlata z Michalovic – odúmrť, kšaft				•
1469 Jan Tovačovský z Cimburka – konfirmace privilegií	•	•	•	•
1484 Ctibor Tovačovský z Cimburka – konfirmace privilegií	•	•	•	
1493 Ctibor Tovačovský z Cimburka – kšaft	•	•	•	
1493 Vladislav II. – koňský a dobytčí trh, pečetění červeným voskem	•	•	•	
1493 Vladislav II. – obnovení mílového práva	•	•	•	
1496 Adam Tovačovský z Cimburka – konfirmace			•	•

privilegií				
1498 město zakoupilo dvůr ve Vodcích			•	
1502 Vladislav II. – clo	•	•		
1503 Jan ze Šelmberka a Johanka z Krajku – confirmace privilegií	•	•	•	•
1503 Jan ze Šelmberka a Johanka z Krajku – kněží podobojí	•	•	•	•
1508 Johanka z Krajku – clo	•	•		•
1511 Johanka z Krajku – potvrzení kněžích podobojí				•
1516 Kunrát z Krajku – prodal městu domy	•	•		
1519 Kunrát z Krajku – potvrzení privilegií	•	•		•

•=daný dokument obsahuje listinu